

NUMERIC

NUMERIC – STATISTICS ON DIGITISATION OF CULTURAL MATERIALS IN EUROPE

NUMERIC: Statistieken over digitalisering van culturele materialen in Europa

Verslag van de onderzoeksresultaten voor Vlaanderen

Jeroen Walterus | FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed

Met de medewerking van het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media en het Agentschap Kunsten en Erfgoed

Gebaseerd op de resultaten van het onderzoek in opdracht van de Europese Commissie DG Information Society and Media: NUMERIC. Developing a statistical framework for measuring the progress made in the digitisation of cultural materials and content (<http://www.numeric.ws>)

Brussel, FARO, september 2009
D/2009/11.524/13

De Creative Commons Naamsvermelding-Niet-commercieel-Geen Afgeleide werken 2.0 België Licentie is van toepassing op dit werk. Ga naar <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/be/> om deze licentie te bekijken.

VLAAMS STEUNPUNT VOOR CULTUREEL ERFGOED

Met steun van de
Vlaamse overheid

Inhoud

1	Samenvatting	5
2	Inleiding	10
3	Context en aanpak van het onderzoek.....	13
3.1	Organisatie van het onderzoek.....	14
4	Resultaten van de survey voor Vlaanderen	15
4.1	Responsanalyse.....	15
4.1.1	Verdeling respons naar type instelling.....	16
4.1.2	Kwaliteit van de respons	16
4.2	Onderzoeksresultaten	17
4.2.1	Personeel en middelen.....	17
4.2.2	Digitaliseringactiviteiten	21
4.2.2.1	Beleid.....	21
4.2.2.1	Status digitalisering van de collecties	22
4.2.2.2	Gebruikte standaarden/formaten voor digitalisering.....	29
4.2.3	Toegang tot digitale collecties/objecten	30
5	Evaluatie en conclusies	36
6	Bijlagen.....	40
6.1	Referenties	40
6.2	Vragenlijst NUMERIC (Nederlands).....	41
6.3	Voorstel toekomstige, verkorte vragenlijst NUMERIC	45

Lijst van de tabellen

Tabel 1: verdeling respons naar type instelling.....	16
Tabel 2: personele middelen voor digitalisering (Vlaanderen)	18
Tabel 3: financiële middelen voor digitalisering (Vlaanderen)	18
Tabel 4: herkomst van de budgettaire middelen (Vlaanderen).....	19
Tabel 5: status van de digitaliseringactiviteiten (Vlaanderen).....	22
Tabel 6: vooruitgang digitalisering naar type materialen (Vlaanderen).....	24
Tabel 7: uitvoerder van de digitaliseringactiviteiten (Vlaanderen)	28
Tabel 8: gemiddelde digitaliseringkost per materiaaltype (Vlaanderen, EU)	29
Tabel 9: gebruikte formaten digitalisering van tekst en beeld (Vlaanderen)	29
Tabel 10: gebruikte formaten digitalisering van AV-materialen (Vlaanderen)	30
Tabel 11: beschikbaarheid online catalogus (Vlaanderen).....	31
Tabel 12: aandeel v/h gedigitaliseerd materiaal dat online is (Vlaanderen, Nederland, EU)	32
Tabel 13: toegangsbeleid (access policies) (Vlaanderen)	33

Lijst van de figuren

Figuur 1: aandeel reeds gedigitaliseerd (%) (Vlaanderen, Nederland, EU)	26
Figuur 2: aandeel reeds gedigitaliseerd (duizendtallen) (Vlaanderen en Nederland)	27
Figuur 3: toegang tot gedigitaliseerde materialen (Vlaanderen, Nederland, EU)	35

Voorwoord

Het NUMERIC onderzoek is een initiatief van de Europese Commissie DG Information Society and Media en liep van mei 2007 tot mei 2009. Het onderzoek had tot doel een meetmethode te ontwikkelen om de voortgang en de kost van digitalisering in Europa op een eenvormige wijze te meten. Deze methode werd uitgetest en geïmplementeerd in een survey in 26 lidstaten.

De implementatie in België gebeurde in samenwerking met de federale diensten DWTI en het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS). In Vlaanderen werd het onderzoek opgevolgd door het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media en door het Agentschap Kunsten en Erfgoed, in samenwerking met FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed.

Verzameld cijfermateriaal

Dit rapport geeft de resultaten voor Vlaanderen weer en vat de belangrijkste methodologische aspecten samen. Voor het eerst hebben we een globaal zicht op de stand van de digitalisering van cultureel materiaal in Vlaanderen. Tot op heden waren daarover weinig cijfers te vinden.

De resultaten van de Vlaamse respondenten worden in dit rapport – waar mogelijk - vergeleken met de Europese resultaten en ook met de resultaten die in Nederland in het kader van het onderzoek 'De Digitale Feiten' (DDF) verzameld werden. DDF is een aangepast traject gebaseerd op NUMERIC, dat ernaar streeft meer inzicht te verkrijgen in de productie en kosten van digitalisering binnen de erfgoedsector in Nederland.

De resultaten van het onderzoek worden momenteel op Europees niveau geëvalueerd met het oog op het bepalen van verdere acties voor het Europees implementeren van NUMERIC als tool voor de monitoring van digitalisering. Gezien de complexiteit van de problematiek van het meten van digitaliseringactiviteiten denkt men er aan om een meer beknopte survey te organiseren die focust op de essentie.

Er is nog geen nieuwe datum bepaald voor de volgende NUMERIC survey. Gezien de aanpassingen en bijstellingen valt het af te wachten of de survey nog in 2010 zal worden herhaald, al dan niet in bijgestuurde (afgeslankte) vorm. De Europese Commissie kan ondersteuning bieden bij de uitvoering en een centrale verwerking van de onderzoeksresultaten organiseren. De lidstaten zullen verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van de survey, maar de gegevens moeten uniform en uitwisselbaar zijn tussen de lidstaten, met het oog op onderlinge vergelijking. Het is immers van belang om via objectieveerbare methoden de voortgang en de kosten van diverse aspecten i.v.m. digitalisering in Vlaanderen en Europa zo goed mogelijk te blijven monitoren.

FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed realiseert in samenwerking met het cultureel-erfgoedveld in de periode 2009 – 2011 een uitgebreide veld- en toekomstanalyse met als centrale vraagstelling: waar zal het cultureel erfgoedveld staan in 2020? Met het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet van mei 2008 als vertrekbasis wenst FARO de structuur, de omvang en vooral ook het potentieel van het cultureel erfgoedveld in beeld te brengen en in een beleidsrelevant toekomstperspectief te plaatsen. De resultaten van het NUMERIC onderzoek en

de verdere ontwikkeling van NUMERIC als instrument en methode voor de monitoring van digitalisering zijn voor deze veldanalyse meer dan relevant.

Christine Claus, secretaris-generaal departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Jos Van Rillaer, administrateur-generaal afdeling Kunsten en Erfgoed

Marc Jacobs, directeur FARO, Vlaams steunpunt voor Cultureel Erfgoed

1 SAMENVATTING

Het NUMERIC onderzoek is een initiatief van de Europese Commissie DG Information Society and Media, en liep van mei 2007 tot mei 2009. Het onderzoek had tot doel een meetmethode te ontwikkelen om de voortgang en de kost van digitalisering in Europa op een eenvormige wijze te meten. Het begrip digitalisering wordt in dit onderzoek ingevuld als de conversie van cultureel erfgoedmateriaal (tekst, beeld, objecten, audiovisueel) van analoge naar digitale formaten. De scope van het onderzoek omvat niet de van oorsprong digitale bronnen (de zgn. 'born digital').

De meting werd uitgevoerd via een schriftelijke survey (vragenlijst) bij instellingen in 26 lidstaten. In het totaal participeerden 788 instellingen aan de survey. Het gaat over archiefinstellingen, musea, bibliotheken (nationale, wetenschappelijke, openbare en hoger onderwijsbibliotheken), audiovisuele archieven, omroepen en andere types van culturele instellingen en (overheids)diensten.

In dit rapport voor Vlaanderen worden de belangrijkste methodologische aspecten en de relevante survey-resultaten van het NUMERIC onderzoek samengevat. Voor meer details verwijzen we naar het Engelstalige basisrapport en naar de NUMERIC website (<http://www.numeric.ws>). Alle gerapporteerde resultaten zijn gebaseerd op de door NUMERIC toegeleverde datasets voor Vlaanderen.

Er hebben 72 van de 190 geselecteerde Vlaamse instellingen deelgenomen aan het onderzoek. Dat is een responsgraad van 37,9%. Onder de 190 geselecteerde instellingen bevond zich een staal van 39 instellingen die volgens de NUMERIC omschrijving als '**relevante instellingen**' worden beschouwd: dit zijn instellingen waarvan verondersteld wordt dat de digitalisering van hun collecties significant bijdraagt aan de toegang tot het cultureel erfgoed van het land/de regio. In de Vlaamse context zijn dat de grotere instellingen zoals o.a. landelijk erkende musea en archiefinstellingen, culturele of wetenschappelijke instellingen van landelijk belang (bv. grote universiteitsbibliotheken en stadsarchieven) en de openbare omroep VRT. **Van de 39 'relevante instellingen' hebben er 24 meegewerkt (61,5%).**

RESULTATEN

De resultaten van de NUMERIC survey geven een globaal zicht op de status van de digitalisering van cultureel erfgoedmateriaal in Vlaanderen: de omvang van het gedigitaliseerd materiaal, de middelen (de kosten), de gebruikte digitaliseringformaten, de toegang tot de digitale materialen, e.d.

Waar mogelijk hebben we de Vlaamse resultaten vergeleken enerzijds met de globale NUMERIC resultaten voor de EU en anderzijds met de resultaten van het Nederlandse onderzoek: 'De Digitale Feiten'. In Nederland heeft Stichting Digitaal Erfgoed Nederland dit onderzoekstraject afgelegd dat een uitbreiding en een verfijning is van de algemene NUMERIC survey-methode.

DEEL 1 - PERSONEEL EN MIDDELEN

- het **gemiddeld aantal VTE's voor digitaliseringactiviteiten per instelling** in de EU draait rond de 3,6 VTE, terwijl op basis van de Vlaamse cijfers dat 1,4 VTE zou zijn. In Nederland zou dat 2,4 VTE per instelling zijn;
- Vlaamse instellingen investeren ca. 3% van hun **jaarlijks werkingsbudget** in digitalisering (exclusief personeelskosten), versus 1,1% in de EU. De gemiddelde omvang van het digitaliseringbudget per instelling voor de hele EU is ca. 89.000 euro, in Nederland ca. 56.600 euro en voor Vlaanderen is dat ca. 31.400 euro per instelling, dat is minder dan de helft. Gemiddeld komt 75% van de uitgaven voor digitalisering uit de eigen structurele middelen van de instellingen (EU: 68%) en 24% uit extra (project)subsidies (EU: 30%). Er worden zo goed als geen privé-donaties of andere niet subsidiegebonden middelen voor digitalisering ontvangen. De kost van de digitalisering wordt in Europa dus quasi volledig met overheidsmiddelen gefinancierd.

Deze cijfers zijn indicatief, aangezien slechts de helft of minder van de respondenten financiële gegevens heeft verstrekt. Het gaat hier om schattingen, want veel instellingen zijn niet in staat om precieze cijfers te reproduceren, omdat de digitaliseringkosten niet als zodanig apart identificeerbaar zijn in begrotingen of jaarrekeningen. Het is voor de respondenten ook niet altijd duidelijk welke processen allemaal in aanmerking moeten genomen worden als onderdeel van de digitaliseringactiviteiten. Het NUMERIC onderzoek heeft dus nog geen echt betrouwbare financiële gegevens over de kost van de digitalisering opgeleverd.

DEEL 2 - DIGITALISERINGACTIVITEITEN

- van de Vlaamse instellingen heeft 36% een **digitaliseringplan** opgemaakt. Dat is iets meer dan het EU-gemiddelde (33%). Voor archieven en musea liggen de cijfers wat hoger (resp. 43% en 44%). In Nederland heeft 57% van de instellingen een 'informatieplan' opgesteld, wat betekent dat zij digitalisering beleidsmatig hebben ingebed;
- De huidige **status van de voortgang van digitalisering** (d.w.z. het aandeel van de materialen die reeds gedigitaliseerd zijn t.o.v. de *wenselijk* te digitaliseren materialen) verschilt sterk tussen **instellingen en sectoren**: bij musea zou reeds een groot deel van de te digitaliseren materialen reeds gedigitaliseerd zijn (42%) terwijl archiefinstellingen (9%) en bibliotheken (1%) de massadigitalisering nog moet starten. De verschillen zijn groot, maar sluiten wel grotendeels aan bij het sectorale beeld op Europees niveau: de musea staan verder dan archiefinstellingen of bibliotheken, de audiovisuele archieven en omroepen bevinden zich daar ergens tussen. Dat verklaart zich ook door het verschil in de aard en de omvang van de collecties tussen deze sectoren;
- Als we de **voortgang van de digitalisering naar type materiaal** beschouwen zien we een grotere achterstand bij archivalische bestanden (2,6%) en tekstmaterialen (0,8%) (boeken, kranten, tijdschriften, oude drukken, handschriften, e.d.). De digitalisering van (statische) beeldmaterialen (17,7%) (o.a. foto's, schilderijen, prenten, enz.) en objecten (18%) (o.a. kunstwerken en artefacten) staat globaal genomen in Vlaanderen verder, zelfs in vergelijking met het EU-gemiddelde. Voor audiovisuele materialen (10,5%) (film,

video, audio) zijn de Vlaamse cijfers vergelijkbaar met de EU-cijfers, maar als we de Vlaamse status van digitalisering vergelijken met Nederland staan de Nederlandse instellingen veel verder in de digitalisering van hun collecties. Voor tekstmateriaal en beeldmateriaal is de achterstand van Vlaanderen tot Nederland van een grootorde van ongeveer een factor 8, voor objecten ongeveer een factor 6. Het mag gezegd dat een aantal grote nationale instellingen die al jaren actief digitaliseren aan het Nederlandse onderzoek hebben geparticipeerd en de gemiddelde cijfers positief beïnvloed hebben. De cijfers zijn vooral indicatief voor de grote aandacht voor digitalisering in Nederland in de voorbije jaren;

- De **meest gebruikte archiveringsformaten** om analoge materialen om te zetten naar digitale hoge resolutie master formaten zijn voor statisch beeld (of combinatie beeld en tekst) vooral TIFF en in mindere mate JPEG, en voor zuivere tekstmaterialen vooral PDF. Voor audiomateriaal wordt vooral WAVE gebruikt, voor film en video bestaan er nog veel verschillende archiveringsformaten. Bijna alle respondenten kiezen voor het scannen van beelden en tekstdocumenten resoluties vanaf 300dpi (dots per inch) tot 400 of maximaal 600dpi.

Globaal kunnen de Vlaamse cijfers m.b.t. de status en voortgang van digitalisering voor bepaalde onderdelen nog de vergelijking met het EU-gemiddelden doorstaan, maar in vergelijking met Nederland is de achterstand van de digitalisering groot. Vooral voor tekstmaterialen is de situatie ernstig, zoals bv. voor kranten, die zeer kwetsbaar zijn en dringend gedigitaliseerd zouden moeten worden. Ook voor audiovisueel materiaal 'dringt de tijd'.

DEEL 3 - TOEGANG TOT DE DIGITALE COLLECTIES

- Ongeveer de helft van de instellingen die aan het onderzoek deelnamen beschikt nog niet over een via het internet toegankelijke **online catalogus** met beschrijvingen of 'metadata' van analoge materialen. Dat geldt vooral voor kleinere instellingen. Als we vergelijken met de cijfers voor de EU in de NUMERIC studie, dan blijkt dat over het algemeen de Vlaamse cijfers een stuk onder het gemiddelde zitten. Ook op dit niveau van collectieontsluiting blijft er een significante achterstand in Vlaanderen;
- Naast een catalogus met beschrijvingen kunnen instellingen ook overgaan tot het **online aanbieden van gedigitaliseerd materiaal aan het publiek via internet**. Het zijn vooral bibliotheken en archiefinstellingen die in Europa hierin succesvol zijn en veel digitaal materiaal op het internet gooien. In Vlaanderen wordt ca. 27% van het beschikbaar gedigitaliseerd materiaal online aangeboden. In Nederland wordt 42% online aangeboden, terwijl het globaal EU-gemiddelde draait rond de 20%. Er bestaan grote verschillen tussen (types van) instellingen. Dit heeft volgens het NUMERIC onderzoek ook veel te maken met de problematiek van de rechten (IPR). Zo worden audiovisuele archieven, omroepen en ook musea relatief gezien meer geconfronteerd met een groot aantal rechthebbenden op hun (analoog) materiaal. Daarom bieden musea globaal genomen meer digitaal materiaal aan on site (in huis, bv. op een tentoonstelling) dan online via internet. Ook AV-archieven schermen hun digitaal materiaal meer af: volgens de EU-cijfers is slechts 4% van het digitaal beschikbaar materiaal bij AV-archieven momenteel online;

- Belangrijk is het **toegangsbeleid** dat voor online digitale collecties wordt gehanteerd. In Vlaanderen geeft meer dan de helft van de instellingen onbeperkt en gratis online toegang tot de digitale materialen (collecties, objecten, documenten e.d.). Een vierde beperkt de toegang tot louter on site consultatie. Slechts 11% hanteert een vorm van betalende service voor een deel of het geheel van de online collecties. In de EU geeft meer dan de helft van de instellingen gratis online toegang tot de digitale collecties en minder dan 10% geeft enkel online toegang tegen betaling. In Nederland geeft 75% van de instellingen vrije online toegang tot de digitaal gereproduceerde collecties. Dat is een stuk hoger dan in Vlaanderen. Slechts 5% van de Nederlandse instellingen geeft online toegang tegen betaling.

TOEKOMST

De resultaten van het onderzoek worden momenteel op Europees niveau geëvalueerd met het oog op het bepalen van verdere acties voor het Europees implementeren van NUMERIC als tool voor de monitoring van digitalisering. Gezien de complexiteit van de problematiek van het meten van digitaliseringactiviteiten denkt men er aan om een meer beknopte survey te organiseren die focust op de essentie. Er is nog geen nieuwe datum bepaald voor de volgende NUMERIC survey. Gezien de aanpassingen en bijstellingen is het af te wachten of de survey nog in 2010 zal worden herhaald, al dan niet in bijgestuurde (afgeslankte) vorm. De Europese Commissie kan ondersteuning bieden bij de uitvoering en een centrale verwerking van de onderzoeksresultaten organiseren. De lidstaten zullen verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van de survey, maar de gegevens moeten uniform en uitwisselbaar zijn tussen de lidstaten, met het oog op onderlinge vergelijking. Het is immers van belang om via objectieveerbare methoden de voortgang en de kosten van diverse aspecten i.v.m. digitalisering in Vlaanderen en Europa zo goed mogelijk te blijven monitoren.

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed realiseert in samenwerking met het cultureel-erfgoedveld in de periode 2009 – 2011 een uitgebreide veld- en toekomstanalyse met als centrale vraagstelling: waar zal het cultureel erfgoedveld staan in 2020? Dit opzet kadert in de beleidsontwikkelingen rond cultureel erfgoed die resulteerden in het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet van mei 2008. Met dit decreet als vertrekbasis wenst FARO de structuur, de omvang en vooral ook het potentieel van het cultureel erfgoedveld in beeld brengen en in een beleidsrelevant toekomstperspectief te plaatsen.

Een belangrijk element in deze veldanalyse is de vraag hoe voor het cultureel-erfgoedveld beleids- en sectorrelevante gegevens kunnen worden verzameld. Dit wordt momenteel onderzocht door het Agentschap Kunsten en Erfgoed en het Departement CJSM, in samenwerking met FARO en in overleg met de betrokken organisaties in het cultureel erfgoedveld. De scope van het monitoringsinstrument zoals het o.a. momenteel wordt geconcipieerd zou zich beperken tot het online verzamelen van een eenvormig (en vergelijkbaar) set van gegevens op organisatieniveau over alle types van erfgoedorganisaties heen. Dit zou ten vroegste in 2011 kunnen resulteren in een 'cijferboek cultureel erfgoed' dat op verschillende terreinen de status van het cultureel erfgoedveld weergeeft. Een van deze terreinen is zeker ook digitaal erfgoed en de status van digitalisering in het veld. Het is dus een realistische optie dat de kernstatistieken van de NUMERIC survey geïntegreerd kunnen worden in het 'cijferboek cultureel erfgoed'. Het beoogde instrument zou dan idealiter de gegevens kunnen aanleveren aan de EU NUMERIC survey, zonder dat aan de respondenten opnieuw

gevraagd wordt data toe te leveren via een aparte survey. (Een zelfde scenario is ook voor andere – ook internationale – surveys denkbaar.) Dit sluit niet uit dat ook andere instellingen van buiten de cultureel erfgoedsector nog kunnen participeren aan de NUMERIC survey, in een Belgisch of internationaal kader. Voor het onderdeel ‘digitalisering’ van het cijferboek kunnen naast de NUMERIC kernstatistieken, die voor de hele EU gelijkvormig zouden zijn, ook bijkomende indicatoren verzameld worden. Daarbij zouden we ons kunnen inspireren op het Nederlandse onderzoek van Stichting Digitaal Erfgoed Nederland: ‘De Digitale Feiten’ en het vervolg ‘Meer Digitale Feiten’. Daartoe zal dan samenwerking gezocht moeten worden met onze Nederlandse collega’s.

2 INLEIDING

Het NUMERIC onderzoek is een initiatief van de Europese Commissie DG Information Society and Media¹, en liep over twee jaar (mei 2007-mei 2009). Het onderzoek had tot doel een meetmethode te ontwikkelen om de voortgang en de kost van digitalisering in Europa op een eenvormige wijze te meten. Deze methode werd uitgetest en geïmplementeerd in een survey in 26 lidstaten. De implementatie in België gebeurde i.s.m. de federale diensten DWTI en het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS). In Vlaanderen werd het onderzoek opgevolgd door het Departement CJSM en door het Agentschap Kunsten en Erfgoed, i.s.m. FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. Voor de Franstalige Gemeenschap was het Observatoire des Politiques culturelles het aanspreekpunt.

Van het internationaal onderzoek werd een Engelstalig rapport gepubliceerd door het IPF². Daarin wordt de methode en de werkwijze uitgebreid toegelicht. In dit rapport staan ook de survey-resultaten op Europees niveau samengevat. Elke lidstaat ontving ook de ruwe datasets van het onderzoek, met de resultaten voor de eigen respondenten. Voor België werden de resultaten van de federale instellingen, van de Franstalige Gemeenschap en van Vlaanderen apart toegeleverd. Dit staat ons toe om een eigen 'Vlaams rapport' te genereren. Deze opdracht werd toevertrouwd aan FARO.

In dit rapport met de resultaten voor Vlaanderen worden de belangrijkste methodologische aspecten en survey-resultaten samengevat. Voor meer details verwijzen we naar het Engelstalige basisrapport en naar de NUMERIC website. De Vlaamse resultaten zijn relevant. Voor het eerst hebben we een globaal zicht op de stand van de digitalisering van cultureel materiaal in Vlaanderen. Tot op heden waren daarover weinig cijfers te vinden.

Ondanks de methodologische kanttekeningen die bij het onderzoek kunnen worden gemaakt vonden we de resultaten interessant en waardevol genoeg om via dit rapport te verspreiden. De Engelse uitvoerder van het onderzoek heeft een degelijk traject afgelegd en een uitgebreide evaluatie gemaakt van de resultaten voor de Europese Commissie. De bedoeling van de studie is dan ook niet om het definitieve framework te bepalen, maar om een raamwerk aan te bieden dat verder kan worden verfijnd (op Europees niveau of/en op niveau van de lidstaten) op basis van de opgedane onderzoekservaring.

ONDERTUSSEN IN NEDERLAND: (MEER) DIGITALE FEITEN

In Nederland heeft men een aangepast traject gelopen gebaseerd op NUMERIC, 'De Digitale Feiten' (DDF).³ DDF streefde er naar meer inzicht te verkrijgen in de productie en kosten van digitalisering binnen de erfgoedsector in Nederland. Het project is uitgevoerd in de periode januari tot en met december 2008 door Stichting DEN, in opdracht van het ministerie van OCW, directie Cultureel Erfgoed. In 2009 voert DEN het project 'Meer Digitale Feiten' uit, waarin

¹ Zie: Recommendation 1, on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation, 24 August 2006. (http://ec.europa.eu/dgs/information_society/index_en.htm)

² *NUMERIC Study Report, Study findings and proposals for sustaining the framework*, Chartered Institute of Public Finance and Accountancy (CIPFA), United Kingdom, May 2009 (Study deliverable N° 8), <http://www.numeric.ws>

³ (Meer) Digitale Feiten: <http://den.nl/ictmonitor/onderzoek/digitalefeiten>

onderzoek wordt gedaan naar kostenberekening van digitalisering, gebruikstatistieken en born digital collecties. De vier projectdoelen zijn:

- a) Op basis van een in het project te ontwikkelen methodologie nieuwe kengetallen verzamelen over de verhouding tussen gedigitaliseerde collecties en born digital collecties;
- b) Op basis van een in het project te ontwikkelen methodologie nieuwe kengetallen verzamelen over de mate waarin erfgoedinstellingen investeren in hun eigen technische infrastructuur om hun digitaal erfgoed voor gebruikers beschikbaar te stellen;
- c) Een methode vaststellen om op een eenduidige wijze webstatistieken van digitaal erfgoed websites te verzamelen en te interpreteren.
- d) De groei van de Digitale Collectie Nederland volgen door herhalingsonderzoek te verrichten naar de mate waarin fysieke erfgoedcollecties worden gedigitaliseerd en toegankelijk zijn.

Het project loopt tot en met december 2009 en is een uitbreiding en een verfijning van de algemene NUMERIC survey-methode. Voor Vlaanderen kan dit onderzoek als voorbeeld dienen voor eventuele vervolgotrajecten.

EN VERDER IN EUROPA...

De resultaten van het onderzoek worden momenteel op Europees niveau geëvalueerd met het oog op het bepalen van verdere acties voor het Europees implementeren van NUMERIC als monitoringstool voor digitalisering. De Europese Commissie heeft o.a. de volgende acties op het oog:

- Het oprichten van een 'digitisation statistics working group' die de survey en de verdere ontwikkeling van het framework zal opvolgen. De leden van deze werkgroep worden voorgedragen door de de 'Member States' Expert Group on Digitisation and Digital Preservation' (MSEG);
- Het oprichten van een tijdelijke 'Special Interest Group' die een aantal specifieke kwesties i.v.m. het huidige framework zou kunnen behandelen, ondermeer:
 - Het ontwikkelen van een betere omschrijving van 'relevante instellingen' die weerhouden moeten worden in de steekproef (sample) per lidstaat;
 - Het bijstellen en finetunen van andere definities zoals bv. het verschil tussen offline en online toegang;
 - Het beter aflijnen van parameters i.v.m. het meten van de kosten van digitalisering.
- Het ontwikkelen van een verkorte versie van de survey met richtlijnen en modellen t.a.v. de nationale coördinatoren.

Gezien de aanpassingen en bijstellingen is het af te wachten of de survey nog in 2010 zal worden herhaald, al dan niet in bijgestuurde (afgeslankte) vorm. De lidstaten zullen verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van de survey, maar de gegevens moeten uniform en uitwisselbaar zijn tussen de lidstaten, met het oog op onderlinge vergelijking. Desondanks

vragen de lidstaten aan de Europese Commissie naar een centrale ondersteuning bij de uitvoering en een centrale verwerking van de onderzoeksresultaten. De Commissie zal dit verder onderzoeken.

3 CONTEXT EN AANPAK VAN HET ONDERZOEK

Het NUMERIC onderzoek is door de Europese Commissie opgezet om een statistisch 'framework' te ontwikkelen om op een uniforme wijze over allerlei cultuurdomeinen heen (crossectoraal) kwantitatieve gegevens te verzamelen over de lopende en de geplande digitalisering van 'cultureel materiaal'. Met digitalisering wordt in dit onderzoek bedoeld de conversie van cultureel materiaal van analoge naar digitale formaten. De van oorsprong digitale bronnen (de zgn. 'born digital') werden in dit onderzoek niet weerhouden. Dat zou te complex worden. De scope van het onderzoek beperkt zich dus tot het in beeld brengen van de inspanningen voor de conversie van 'fysieke materialen' naar digitale formaten.

De NUMERIC studie heeft een kader ontwikkeld waarbinnen een betrouwbaar meetinstrumentarium verder kan worden uitgewerkt. Dat is nodig omdat instellingen betrouwbare indicatoren en instrumenten nodig hebben om het beleid rond digitalisering te ondersteunen en er beter de effecten van in te schatten. Ook voor de betrokken overheden (lidstaten, Europese Commissie) is het essentieel om over objectiveerbare gegevens te beschikken om de impact van het beleid te meten (ondersteuningsmaatregelen, subsidies voor digitalisering, e.d.). Het NUMERIC team onderzoekt tijdens een vooronderzoek bestaande meetinstrumenten of onderzoeken (surveys) m.b.t. digitalisering in de lidstaten van de EU. Hun conclusie is dat er momenteel in de meeste lidstaten geen uniforme en domeinonafhankelijke (crossectorale) kwantitatieve (statistische) aanpak bestaat om de voortgang en de inspanningen rond digitalisering te meten. Ook in België of Vlaanderen ontbreekt zo'n meetinstrument. Een op Europees niveau ondersteund statistisch kader zou hieraan kunnen tegemoet komen.

Het onderzoekskader (framework) van NUMERIC werd afgetoetst bij de 'Member States' Expert Group on Digitisation and Digital Preservation' (MSEG) en werd op 28 april 2008 voorgelegd tijdens een workshop voor experts uit alle lidstaten van de EU. Men onderschreef het kader, waarbij de belangrijkste doelstellingen van NUMERIC werden bepaald:

- het beter identificeren van de totale inspanningen voor digitalisering op Europees niveau;
- Het stimuleren van de inspanningen voor digitalisering door het in beeld brengen van de vooruitgang;
- Het beter informeren van diverse belanghebbenden die betrokken zijn of een belang hebben bij het digitaliseringbeleid en de financiering ervan.

De 'key statistics'⁴ die in het NUMERIC onderzoek verzameld worden moeten minstens de volgende aspecten beschrijven:

- de kostprijs van digitalisering en de inkomstenbronnen (funding);
- de omvang en de groei van digitale collecties in verhouding tot de analoge (of fysieke) collecties;

⁴ Numeric, Study report, p. 11

- de eigenschappen van de digitale output (formaten, e.d.);
- de toegang voor gebruikers (user access).

Er werden ook afspraken gemaakt over de grootte en de samenstelling van het onderzoeksstaal in functie van de steekproeftrekking. Daartoe werden richtlijnen opgesteld die aan alle landelijke coördinatoren werden bezorgd. Vermeldenswaard daarbij is dat instellingen die in hoofdzaak ‘monumenten’ (onroerend erfgoed) beheerden, om methodologische redenen buiten het onderzoek werden gehouden. Er werd wel een aangepaste, specifieke vragenlijst opgemaakt voor lidstaten die ook de voortgang m.b.t. digitalisering van onroerend erfgoed specifiek wensten te onderzoeken. Desondanks werd de categorie ‘monumenten’ als categorie wel behouden in de algemene vragenlijst. De aparte vragenlijst kon aanvullend worden gebruikt.

3.1 ORGANISATIE VAN HET ONDERZOEK

Zonder al te zeer in detail te treden overlopen we kort hoe het onderzoek werd georganiseerd:

- De internationale coördinatie gebeurde door het NUMERIC onderzoeksteam in het Verenigd Koninkrijk (CIPFA), dat instond voor de verwerking en de rapportering van de survey-resultaten;
- Het CIPFA voorzag in een standaard vragenlijst, die door de lidstaten kon vertaald worden naar andere talen. Deze vragenlijst werd vooraf uitgetest bij een representatief teststaal in het najaar van 2007, en nadien bijgestuurd op basis van de ervaringen in deze test survey;
- De selectie van het onderzoeksstaal (de steekproef van instellingen die worden betrokken in het onderzoek) en opvolging van de respondenten gebeurde op het niveau van de lidstaten, op basis van de internationale richtlijnen;
- Voor Vlaanderen leverde de Vlaamse coördinatoren hun selectie toe aan de Belgische coördinator (DWTI). De opvolging van de respondenten gebeurde door het NIS. De vragenlijst werd vertaald naar het Nederlands en het Frans;
- De vragenlijsten circuleerden bij de respondenten in de zomer en het najaar van 2008;
- Het NUMERIC team leverde een algemeen ‘Europees rapport’ op waarin de resultaten van alle lidstaten samengevoegd werden. De cijfers per lidstaat worden niet gerapporteerd in dit rapport en er is geen vergelijking gemaakt tussen de lidstaten onderling;
- NUMERIC leverde de ruwe datasets en de ingevulde digitale vragenlijsten van elke lidstaat toe aan elke nationale coördinator, met de resultaten voor de eigen respondenten. Voor België werden de resultaten van de federale instellingen, van de Franstalige Gemeenschap en van Vlaanderen ook apart toegeleverd. Er wordt geen Belgisch rapport opgesteld.

In overleg met de Vlaamse partners werd beslist om, gezien de relevantie van de resultaten van deze survey voor Vlaanderen, een rapport op te stellen. FARO nam deze opdracht op zich. Daarbij baseerden we ons op de toegeleverde datasets van NUMERIC. De originele ingevulde vragenlijsten werden niet opnieuw verwerkt.

4 RESULTATEN VAN DE SURVEY VOOR VLAANDEREN

4.1 RESPONSANALYSE

Voor het NUMERIC onderzoek werd aan elke lidstaat gevraagd om de ‘relevante’ instellingen te selecteren, d.w.z. instellingen waarvan verondersteld wordt dat de digitalisering van hun collecties significant bijdraagt aan de (online) toegang tot het cultureel erfgoed van het land/de regio⁵. De interpretatie van wat relevante instellingen zijn varieerde evenwel van land tot land, aangezien de definitie ‘rekbaar’ is of omdat lidstaten bijzondere accenten wilden leggen. Sommige landen beperkten zich tot de instellingen die reeds actief zijn op het vlak van digitalisering. Ook de grootte van de steekproeven (samples) verschilde sterk van land tot land.⁶

Vlaanderen heeft, zeker in vergelijking met andere landen, een uitgebreid staal van respondenten geselecteerd voor dit onderzoek (190). Conform het NUMERIC onderzoek kunnen deze op twee niveaus worden gesitueerd:

- ‘Relevante instellingen’ (39): d.w.z. in deze context o.a. landelijk erkende musea en archiefinstellingen⁷, culturele of wetenschappelijke instellingen van landelijk belang (bv. centrale universiteitsbibliotheken met een bewaarfunctie, grote stadsarchieven) en de openbare omroep VRT;
- Dit staal werd uitgebreid met een groot aantal andere erfgoedorganisaties en -instellingen van eerder regionaal en lokaal belang, die subsidies ontvangen (bv. erfgoedcellen, provinciale musea, centrale/provinciale openbare bibliotheken).

In het totaal hebben 72 Vlaamse instellingen van de 190 geparticipeerd aan het onderzoek, een responsgraad van 37,9%. Van de 39 ‘relevante instellingen’ hebben er 24 meegewerkt (61,5%).

Concluderend kunnen we stellen dat Vlaanderen veel respondenten heeft geselecteerd, meer bepaald een groot aantal kleine organisaties die nog niet actief zijn op het vlak van digitalisering. Blijkbaar was een groot deel niet gemotiveerd genoeg om de toch vrij complexe vragenlijst in te vullen. Er moet dus gezocht worden naar een betere operationele definitie van wat een ‘relevante instelling’ is in functie van een eventuele volgende bevraging. Desondanks is de responsgraad voor deze bevraging niet zo slecht, zeker niet wat de landelijk erkende organisaties betreft.

Wat de respons op Belgisch niveau aangaat, leverden de geselecteerde federale instellingen (9) en Franstalige instellingen (30) samen nog 20 respondenten. In het totaal participeerden 92 Belgische respondenten aan het onderzoek, een responsgraad van 40%. Het gros van de respons kwam dus uit Vlaanderen, meer bepaald vanwege de vermelde bredere steekproeftrekking.

⁵ Numeric, Study report, p. 22 e.v.

⁶ Numeric, Study report, p. 30

⁷ Op datum van deze selectie waren er nog geen erkenningen onder het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet (mei 2008).

4.1.1 VERDELING RESPONS NAAR TYPE INSTELLING

Wie name er deel aan het onderzoek? De respondenten werden in het NUMERIC onderzoek ingedeeld in een aantal types instellingen:

TABEL 1: VERDELING RESPONS NAAR TYPE INSTELLING

TYPE	VL	FED	FRG	TOT
Archiefinstelling / documentatiecentrum	14	2	5	21
Audiovisueel archief / filminstituut	2	1	0	3
Museum	34	0	6	40
Openbare bibliotheek	0	0	0	0
Wetenschappelijke / erfgoedbibliotheek	3	0	0	3
Andere instellingen of organisaties	19	1	5	24
TOTALEN	72	4	16	92

Van de 9 federale instellingen (FED) participeerden er 4 aan het onderzoek, voor de Franstalige gemeenschap (FRG) participeerden 16 van de 30 instellingen. Wat Vlaanderen (VL) betreft zien we een groot overwicht van musea en archiefinstellingen (de 14 vermeldingen zijn de facto allemaal archiefinstellingen, geen documentatiecentra). Er participeerde geen enkele openbare bibliotheek aan het onderzoek, alhoewel er vijf geselecteerd waren. Bij de andere instellingen bevinden zich ondermeer erfgoedcellen, expertisecentra, projectorganisaties en instellingen uit andere sectoren zoals de kunstensector. De lijst van respondenten wordt om redenen van anonimiteit van het onderzoek niet bekend gemaakt. Vermeldenswaard is wel dat de openbare omroep VRT niet heeft geparticipeerd aan het onderzoek.

Op Europees niveau vormen musea (332) de grootste groep respondenten, gevolgd door (alle types van) bibliotheken (222), archief- en documentatie-instellingen (133) en audiovisuele archieven / omroepen (41) en tenslotte andere types instellingen (60). In het totaal namen er 788 instellingen deel aan NUMERIC op Europees niveau. Opvallend hierbij is dat de 'andere instellingen' de hoogste gemiddelde responsgraad hebben van alle types instellingen. Jammer genoeg wordt geen verdere toelichting gegeven in het NUMERIC rapport over welke instellingen het hier gaat. We vermoeden dat het hier o.a. gaat over collecties bij diverse wetenschappelijke instellingen en universiteiten (excl. bibliotheken).

4.1.2 KWALITEIT VAN DE RESPONS

Gezien het min of meer 'experimentele karakter' van deze survey, ondanks de testsurvey die in 2007 werd uitgevoerd, liep er soms iets mis met de interpretatie en de antwoordenpatronen van de respondenten. De impact blijft evenwel beperkt, aldus het NUMERIC rapport: "We can be confident that the summarised survey results represent a reasonably true picture for the EU27 area". Vanuit statistisch oogpunt situeren de betrouwbaarheidsintervallen voor de globale EU-rapportering (voor alle 788 instellingen samen) zich tussen de 90 en 95% met een foutenmarge tussen respectievelijk 2,7 en 3,2%.⁸ De omvang van de groep respondenten is dan ook relatief groot en wordt als representatief beschouwd voor de EU. Tussen de lidstaten verschillen de responscijfers evenwel zeer sterk (van 2 respondenten voor Luxemburg tot 131

⁸ Numeric, Study report, april 2009, p. 33-34

voor Nederland). De mate van representativiteit van de cijfers per lidstaat is sterk afhankelijk van de grootte van de respondentengroep en of de verdeling daarbinnen naar type instellingen representatief is voor het totaal aantal van deze instellingen in de betreffende lidstaat. Dit wordt uiteraard ook bepaald door de definitie die een lidstaat hanteert voor het bepalen van 'relevante instellingen' (zie hoger).

Voor Vlaanderen is het staal van 72 respondenten voldoende om op statistisch niveau bepaalde uitspraken te doen, maar het blijft toch relatief beperkt t.o.v. het potentieel aantal beoogde respondenten. Daar staat tegenover dat een groot deel van de geselecteerde 'relevante instellingen' (61,5%) tot de respondentengroep behoort, meer bepaald musea en archiefinstellingen van landelijke niveau in de cultureel-erfgoedsector. Het is vooral voor deze groep dat de resultaten representatief genoemd kunnen worden. Het aantal (erfgoed)bibliotheken (3) in het staal is te klein om representatieve uitspraken te doen voor deze sector, alhoewel het drie grote spelers betreft die behoren tot de groep van 'relevante instellingen'. Voor de audiovisuele sector (audiovisuele archieven, omroepen) (2) zijn de resultaten niet representatief. Als we verder in rekening brengen dat bij de restgroep van 19 andere instellingen een groot aantal organisaties zitten die behoren tot het cultureel erfgoedveld, dan versterkt dit de onderzoeksresultaten 'overall' voor het cultureel erfgoedveld in Vlaanderen (met uitzondering van het onroerend erfgoed). Globaal zijn de resultaten eerder indicatief, ze zijn het resultaat van een eerste toepassing van de NUMERIC meetmethode en survey in Vlaanderen.

4.2 ONDERZOEKSRESULTATEN

RAPPORTERING

De resultaten worden gerapporteerd volgens een aantal thema's. De vraagstelling is gebaseerd op de Nederlandstalige vertaling van de NUMERIC vragenlijst. De resultaten worden in tabellen gegroepeerd, gevolgd door een commentaar. Alle cijfergegevens werden overgenomen uit de datasets toegeleverd door het NUMERIC team. Vragen 1-7 over de gegevens van de respondenten worden niet vrijgegeven. Waar mogelijk vergelijken we de cijfers met de resultaten voor de volledige EU en ook met Nederland (i.c. het onderzoek De digitale feiten, januari 2009).

REFERENTIEJAAR

Er werd geen referentieperiode opgelegd. De respondenten konden voor bepaalde vragen kiezen tussen 4 periodes: 2007 (kalenderjaar), 2007/2008, 2008 of 2008/2009. Het is onduidelijk in de NUMERIC rapportering op welk referentiejaar sommige van de resultaten betrekking hebben. We moeten dus abstractie maken van dit gegeven. We zullen dit per vraag specificeren indien relevant.

4.2.1 PERSONEEL EN MIDDELEN

In dit onderdeel van de NUMERIC bevraging worden cijfers opgevraagd over de beschikbare middelen voor digitalisering. Een eerste element is een inschatting van het aantal medewerkers dat zich met aspecten van digitalisering bezig houdt in verhouding tot het totaal aantal medewerkers bij de instellingen die meewerkten aan het onderzoek (vraag 8 en 10 van de

survey). Het betreft personeelsleden die zich met alle mogelijke onderdelen van het digitaliseringproces, inclusief ontsluiting en distributie, bezig houden.⁹

TABEL 2: PERSONELE MIDDELEN VOOR DIGITALISERING (VLAANDEREN)

- (1) totaal nominaal aantal medewerkers (VTE)
- (2) nominaal aantal medewerkers (VTE) voor digitalisering taken
- (3) procentueel aandeel medewerkers (VTE) voor digitalisering taken

TYPE INSTELLING	(1) Staf Totaal	v	(2) Staf Digitalisering	v	(3) % staf digitalisering	v
Archiefinstelling	150	11	16,5	14	11%	12
Audiovisuele instelling	14	2	1	2	7%	2
Museum	786	30	55	31	7%	29
Bibliotheek	114	3	6	3	5%	3
Ander type	74	13	9,2	13	12%	11
TOTALEN	1138	59	87,7	63	8%	57

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q8/Q10 (vraag 8 en 10)

Naast de personele zijn er ook de financiële middelen. Zoals in de vorige tabel wordt het volledige jaarbudget van de instellingen vergeleken met de totale financiële bestedingen voor digitalisering (vraag 9 en 12). Ondanks het feit dat het NUMERIC onderzoek zich toespitst op het verzamelen van gegevens over de digitalisering op zich (de conversie van ‘fysieke materialen’ naar digitale formaten), werd in de NUMERIC ‘guidelines’ voor respondenten niet duidelijk aangegeven in welke mate ook de kosten voor opslag en bewaring, ontsluiting en distributie van gedigitaliseerde materialen moest meegenomen worden in deze schatting.

TABEL 3: FINANCIËLE MIDDELEN VOOR DIGITALISERING (VLAANDEREN)

- (1) totaal jaarbudget van de instelling (in euro) (totaal voor alle respondenten)
- (2) totaal jaarbudget voor digitalisering (in euro) (totaal voor alle respondenten)
- (3) procentueel aandeel van het budget voor digitalisering

TYPE INSTELLING	(1) budget totaal	v	(2) budget Digitalisering	v	(3) % budget digitalisering	v
Archiefinstelling	3.964.789	11	170.002	11	4,6%	11
Audiovisuele instelling	1.360.560	2	100.000	2	7,3%	2
Museum	26.559.895	20	173.375	14	0,7%	13
Bibliotheek	4.940.900	3	630.000	2	12,7%	2
Ander type	6.452.471	15	245.159	13	3,8%	13
TOTALEN	43.278.615	51	1.318.536	42	3%	41

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q9/Q12

Het hoogst vermelde jaarbudget voor digitalisering was 600.000 euro, het laagste 500 euro.

⁹ Numeric, Study report, p. 43 e.v.

Aanvullend werd de vraag gesteld naar de herkomst van de financiering voor digitalisering (vraag 13). Daarbij werden vier categorieën onderscheiden.

TABEL 4: HERKOMST VAN DE BUDGETTAIRE MIDDELEN (VLAANDEREN)

- (1) eigen middelen van de instelling ('own resources')
- (2) overheidsprogramma's (d.w.z. extra projectmiddelen van de overheid)
- (3) privé donaties
- (4) andere herkomst (niet gespecificeerd)

TYPE INSTELLING	V	eigen middelen	extra overheid	(3) privé donaties	(4) Andere
Archiefinstelling	11	66,4%	27,3%	1,8%	4,5%
Audiovisuele instelling	1	100%	0%	0%	0%
Museum	24	75,8%	24,2%	0%	0%
Bibliotheek	3	99,3%	0%	0%	0,3%
Ander type	8	67,5%	32,5%	0%	0%
TOTALEN	47	74,8%	23,8%	0,4%	1,1%

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q13

CONCLUSIES

Deze resultaten en cijfers zijn zeer behoedzaam te interpreteren. Een aantal instellingen kan of wenst geen cijfers te geven, of kan niet aangeven wat de middelen zijn voor digitalisering, wellicht omdat deze niet als zodanig apart in de middelenbegroting opgenomen worden. Het mag ook duidelijk zijn dat de inschatting van het jaarbudget van de instellingen in de meeste gevallen enkel betrekking heeft op de werkmiddelen, exclusief de personeelskost. Anders zijn deze opgegeven cijfers niet realistisch. Het is onduidelijk wat er precies wordt bedoeld in de NUMERIC vragenlijst met de 'kost van digitaliseringactiviteiten' en hoe dit geïnterpreteerd is door de respondenten. Deze kost is immers een mix van diverse kosten, zoals personeelskosten, infrastructuurkosten (hardware, software) en allerlei logistieke kosten.¹⁰ Het vermelde totaalbudget voor digitalisering omvat duidelijk niet de personeelskost van de vermelde VTE's die zich bezig houden met aspecten van digitalisering. Ook het Europees NUMERIC rapport vermeldt dat de meeste respondenten de personeelskost niet hebben opgenomen in het kostenplaatje voor digitalisering, wat nochtans wel de bedoeling was.

Uit een tentatieve vergelijking met de cijfers van NUMERIC voor de hele EU blijkt dat voor de Vlaamse respondenten het procentueel aandeel van VTE's voor digitaliseringactiviteiten in het totaal aantal VTE's van de instelling hoger ligt in Vlaanderen (8%) dan in de EU (2,9%). Daar staat evenwel tegenover dat het gemiddeld aantal VTE's voor digitaliseringactiviteiten per instelling in de EU rond de 3,6 VTE draait, terwijl op basis van de Vlaamse cijfers dat ca. 1,4 VTE is.

¹⁰ Eindrapport financieringsmogelijkheden en –modellen voor de digitalisering van cultureel erfgoed, Brussel, SMIT-VUB, 2009 (zie <http://www.cjism.vlaanderen.be/e-cultuur>)

Ook budgettair zou Vlaanderen meer middelen investeren, nl. 3% (VL) versus 1,1% (EU) (excl. personeelskost). De gemiddelde grootorde van het digitaliseringbudget per instelling voor de hele EU is 89.080 € (gewogen gemiddelde), voor Vlaanderen is dat 31.394 € per instelling, dat is minder dan de helft. Deze cijfers zijn dus evenwel zeer indicatief, aangezien de bevraging onvoldoende specificiteit voorzag om de complexiteit van het inschatten van de kosten voor digitalisering in beeld te brengen. Er zijn ook redenen om aan te nemen dat er grote interpretatieverschillen tussen respondenten bestaan m.b.t. deze vragen.

NEDERLAND: EEN VERGELIJKING

Dankzij het onderzoek 'De digitale feiten'¹¹ dat door Digitaal Erfgoed Nederland werd uitgevoerd beschikken we ook over cijfers voor Nederland. Dit onderzoek volgt evenwel niet helemaal de NUMERIC methode, en de vragenlijst wijkt hier en daar af van het NUMERIC model. Zo is de bevraging en rapportering over de middelen (financieel, personeel) (sterk) afwijkend van NUMERIC, waarbij in het Nederlandse onderzoek meer rekening is gehouden met de complexiteit van het middelenplaatje en de diverse kostentypes.¹² Zo is er een duidelijk onderscheid in het Nederlandse onderzoek tussen enerzijds de 'materiële digitaliseringkosten', en anderzijds de directe en de indirecte personeelskosten voor zowel structureel als tijdelijk personeel. Daarnaast worden de 'kosten voor uitbesteding' apart opgenomen en is er nog een restpost voor 'overige kosten'. Het is dus niet mogelijk een sluitende vergelijking te maken tussen de Vlaamse NUMERIC cijfers en de Nederlandse cijfers. Er bestaan overigens enorme verschillen tussen de Nederlandse instellingen onderling: bijvoorbeeld het aantal ingezette VTE per instelling voor digitalisering varieert tussen 0,10 VTE en 40 VTE. M.a.w. er zijn zowel zeer grote als zeer kleine instellingen betrokken in dit onderzoek. In Vlaanderen zijn de afwijkingen tussen de instellingen veel kleiner. De gemiddelde cijfers moeten dus met de nodige omzichtigheid gehanteerd worden, maar vormen de enige beschikbare vergelijkingsbasis tussen de Nederlandse en de Vlaamse resultaten. Onder het nodige voorbehoud dus kunnen we de cijfers voor de gemiddelde jaarlijkse¹³ besteding voor digitalisering vermelden.

Gemiddelde materiële digitaliseringkost:

- Vlaanderen: 31.394 euro / jaar per instelling¹⁴ (N = 42/72)
- Nederland: 56.599 euro / jaar per instelling (N = 33/99)
- EU: 89.080 € / jaar per instelling (gewogen gemiddelde)

Gemiddeld aantal VTE's voor digitaliseringstaken:

- Vlaanderen: 1,4 VTE per instelling (N = 63/72)
- Nederland: 2,4 VTE per instelling (excl. tijdelijk personeel en vrijwilligers) (N = 75/99)
- EU: 3,6 VTE per instelling (N = 664/788)

Het is duidelijk dat gezien de responsgraad de cijfers inzake ingezette VTE's betrouwbaarder zijn dan de cijfers m.b.t. de materiële kost.

¹¹ <http://den.nl/ictmonitor/onderzoek/digitalefeiten>

¹² DEN, *Eindrapport kengetallen digitalisering, De bijlage*, p. 28 e.v.

¹³ voor Nederland is de referentieperiode 2007, voor Vlaanderen is die onbekend (2007 of 2008)

¹⁴ We gaan er hierbij vanuit dat voor de Vlaamse cijfers ook de kost van eventuele uitbestedingen aan externe partners door de instellingen ingecalculleerd is in de totale kost.

Wat de herkomst van de middelen betreft is het beeld in Vlaanderen vergelijkbaar met Nederland, waar gemiddeld 68% van de uitgaven uit eigen structurele middelen komen (vs. 75% in Vlaanderen), 26% uit extra subsidies (vs. 24% in Vlaanderen). Wat privé donaties aangaat liggen die in Nederland hoger (7%) dan in Vlaanderen, dat zo goed als geen donaties kent.

Het Nederlandse rapport vermeldt dat de jaarlijkse (gekende) totale uitgaven (personeelskost, materiële kost en uitbestedingen) in 2007 van de 33 instellingen die deelnamen aan het onderzoek De Digitale Feiten ca. 3,4 miljoen euro bedroeg. Maar gezien de eerder lage respons op dit onderdeel lijkt ons dit een onderschatting. Bij een eerste meeting die in het kader van het onderzoek bij een beperkter staal van (grotere) instellingen is uitgevoerd kwam men aan een totaal van 12 miljoen euro in 2007 voor digitaliseringkosten.¹⁵ Er wordt geen verklaring gegeven voor dit verschil.

Voor Vlaanderen is de totale materiële digitaliseringkost 1.318.536 euro. (De responsgraad is significant hoger dan in het Nederlandse onderzoek.) Daarbij moet dan ook de personeelskost voor 87,7 VTE gevoegd worden. Als we dezelfde gemiddelde personeelskost als in Nederland hanteren (36.377 euro / VTE¹⁶) komt dat neer op ca. 3,2 miljoen euro. Het totaal voor Vlaanderen is dan ca. 4,5 miljoen euro. Het mag duidelijk zijn dat dit een extrapolatie is op basis van gemiddelde cijfers van een deel van de respondenten. Bovendien is de referentieperiode voor Vlaanderen onduidelijk en wellicht deels verschillend van die van Nederland. Zoals blijkt uit de responsgraad zowel in Vlaanderen als Nederland heeft slechts de helft of minder van de respondenten financiële gegevens verstrekt. In veel gevallen waren de instellingen niet in staat om de gevraagde cijfers te reproduceren, omdat de cijfers inzake de digitaliseringkosten niet als zodanig apart identificeerbaar zijn in begrotingen of jaarrekeningen.

Tenslotte zou, om deze gegevens verder te corrigeren, een weging naar aandeel per hoofd van de bevolking moeten worden gemaakt of afgezet tegen het BNP, maar het onderzoek heeft onvoldoende representatieve gegevens opgeleverd om dit type extrapolatie en berekening op een verantwoorde wijze te maken. Ook het NUMERIC rapport voor de EU maakt dit soort extrapolaties in functie van (gewogen) vergelijkingen tussen de lidstaten niet.

De conclusie is dat het NUMERIC onderzoek zowel voor Vlaanderen als voor Nederland (en de EU) nog geen echt betrouwbare financiële gegevens over de kost van de digitalisering opgeleverd heeft. Daartoe is een meer fijnmazige bevraging nodig, en vooral een grotere en preciezer respons.

4.2.2 DIGITALISERINGACTIVITEITEN

4.2.2.1 Beleid

Er is nog een relatief lange weg af te leggen op het vlak van de strategische planning en beheer van digitalisering: slechts 36 procent (N = 26) van de instellingen in Vlaanderen heeft een digitaliseringplan opgemaakt (vraag 11.1). Dat is iets meer dan het EU-gemiddelde (33%). Voor archieven en musea liggen de cijfers wat hoger (resp. 43% en 44%). In Nederland (cijfers

¹⁵ De digitale feiten, De bijlage, p. 31 en 36

¹⁶ De digitale feiten, De bijlage, p. 32. (Dit bruto? bedrag lijkt ons eerder aan de lage kant, maar geldt hier enkel als vergelijking.)

onderzoek 'De digitale feiten') heeft 57% van de instellingen een 'informatieplan' opgesteld, wat betekent dat zij digitalisering beleidsmatig hebben ingebed.

Bij 21 procent (N = 15) van de instellingen behandelt dit digitaliseringplan eveneens de lange termijnbewaring (digitale archivering) van digitale gegevens (vraag 11.2). Bij archieven ligt het cijfer wat hoger (28%) dan voor musea (20%) of andere instellingen (17%). Ruim de helft van de EU-respondenten stelt dat ook de lange termijnbewaring onderdeel vormt van het digitaliseringplan. Er blijkt dus minder aandacht voor deze problematiek in Vlaanderen. Het is onduidelijk in welke mate het digitaliseringplan onderdeel kon uitmaken van een globaal informatieplan of collectiebeleidsplan, of hoe de respondenten hier mee omgingen.

4.2.2.1 Status digitalisering van de collecties

Een belangrijk onderdeel van de NUMERIC vragenlijst gaat over de huidige status van digitalisering (vraag 14). Het vormt een soort 'nulmeting' van hoe ver het staat met de digitalisering. (Onder digitalisering verstaan we de conversie van 'fysieke materialen' naar digitale formaten.)

TABEL 5: STATUS VAN DE DIGITALISERINGACTIVITEITEN (VLAANDEREN)

Het percentage van de analoge collectie(s):

- (1) dat niet dient gedigitaliseerd te worden
- (2) dat reeds is gedigitaliseerd
- (3) dat nog dient gedigitaliseerd te worden
- (4) grootte van de achterstand (backlog)

TYPE INSTELLING	V	niet digitaliseren	reeds digitaal	(3) nog digitaliseren	(4) 'backlog'
Archiefinstelling	9	34,4%	9,3%	56,2%	6,0
Audiovisuele instelling	2	42,5%	10%	47,5%	4,7
Museum	30	10,9%	42,6%	46,6%	1,1
Bibliotheek	3	75%	1%	24%	24
Ander type	8	21,9%	22,5%	55,6%	2,5

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q14

Deze cijfers zijn cruciaal in het onderzoek. Het is dan ook jammer dat twintig respondenten niet geantwoord hebben op deze vraag. Daar tegenover staat dat het helemaal geen evidentie is om deze gegevens te verstrekken. De problematiek van de selectie concentreert zich op de vraagstelling: wat te digitaliseren, wat niet? Dit is evenwel een zeer complex gegeven dat beïnvloed wordt door een hele reeks van factoren en mogelijke selectiecriteria. In feite kunnen enkel de 26 Vlaamse instellingen met een digitaliseringplan (zie hoger) op deze vraag een echt gefundeerd antwoord geven: zij hebben hierover immers een visie bepaald en wellicht ook criteria voor selectie vastgelegd en een eerste inschatting gemaakt?

De cijfers moeten weer met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Zo gaat het NUMERIC onderzoek er vanuit dat de hoge mate van voortgang voor musea te wijten is aan: *the digitisation of the catalogue or documentation records of their collections*,

*instead of the items or artefacts themselves.*¹⁷ Men vermoedt dus dat een (groot) aantal musea ook de digitalisering van de metadata (catalogusgegevens) als digitalisering beschouwen en als zodanig hebben opgegeven. Dit geldt misschien ook voor een deel van de andere instellingen. De verschillen zijn verder groot, maar sluiten wel grotendeels aan bij het beeld op Europees niveau: de musea staan verder dan archiefinstellingen of bibliotheken, de audiovisuele archieven en omroepen bevinden zich daar ergens tussen. Dat is ook logisch, gezien het verschil in de aard en de omvang van de materialen en collecties tussen de sectoren. Het bepalen van een algemeen 'Vlaams' gemiddelde of een cross-sectorale voortgangsindicator zou dan ook misleidend zijn. Daarvoor zijn de verschillen te groot tussen collecties en instellingen of deelsectoren.

Op basis van de cijfers hierboven wordt door NUMERIC een zogenaamde 'backlog' berekend. Dit betekent dat er geen rekening wordt gehouden met het niet te digitaliseren gedeelte van de collectie. Vervolgens wordt het aandeel voor de nog te digitaliseren collectie bepaald, in verhouding tot het reeds gedigitaliseerde gedeelte. Dit is de achterstand (backlog) of het nog uit te voeren gedeelte. Dit verschilt sterk van instelling tot instelling. Ook hier zien we grotendeels dezelfde verhoudingen tussen de types instellingen. (Hoe kleiner het gedigitaliseerd aandeel van de wenselijk te digitaliseren collectie is, hoe groter de achterstand of de 'backlog' is.)

De vooruitgang van digitalisering kan op basis van de NUMERIC bevraging ook uitgesplitst worden naar type materialen (vraag 33). Dit levert een meer genuanceerd beeld op: deze cijfers zijn immers meer gebaseerd op tellingen dan op schattingen, zoals voor vraag 14 (tabel 5).

¹⁷ Numeric, Study report, p. 52

TABEL 6: VOORUITGANG DIGITALISERING NAAR TYPE MATERIELEN (VLAANDEREN)(1) type materiaal¹⁸

(2) meeteenheid: # (stuk, item), volume, nummer (kranten), uur (tijdseenheid)

NUMERIC definitie van een archivalisch bestand ('archival unit'): *single document or set of documents in an archive, treated as an entity.*

(3) totale hoeveelheid materialen

(4) aantal gedigitaliseerde items

(5) vooruitgang digitalisering (%)

(1)	(2)	(3)	V	(4)	V	(5)
Archivalische bestanden (units)	#	1.089.286	32	28.450	22	2,60%
Boeken	Vol.	3.072.712	32	34.585	23	1,13%
Oude drukken	Vol.	420.029	22	2.204	16	0,52%
Tijdschriften	Vol.	1.460.736	32	148	19	0,01%
Kranten	Nrs.	112.754	27	4.000	12	3,55%
Handschriften	#	7.749	18	818	18	10,5%
Andere gedrukte materialen	#	37.295		465		1,25%
TOT. tekstmateriaal		5.119.024		43.038		0,84%
Foto's	#	1.337.576	34	186.113	25	13,91%
Schilderijen	#	14.149	29	7.765	23	54,88%
Andere beeldmater.	#	386.362		113.572		29,40%
TOT. beeldmateriaal	#	1.738.087		307.450		17,70%
TOT. objecten en artefacten	#	728.724		133.000		18,25%
Film	Uur	2.062	12	250	11	12,12%
Video	Uur	25.092	15	1.667	14	6,64%
Audio (incl. muziek)	Uur	34.247	13	4.512	11	13,17%
TOT. audiovisueel materiaal	Uur	61.401		6.429		10,47%
TOT. andere materialen	#	112.574	10	1.199	9	1,07%

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q33

Nota:

Andere gedrukte materialen omvat: partituren, microfilm/fiches

Andere beeldmaterialen omvat: plannen, gravures/drukken, tekeningen, posters, postkaarten en andere tweedimensionaal materiaal

Fysieke objecten omvat: driedimensionale kunstwerken, artefacten, natuurlijke specimens of natuurhistorische objecten

Globaal moeten we opmerken dat ook hier de responscijfers relatief laag liggen.

¹⁸ We nemen hier de indeling over zoals die door NUMERIC is opgesteld, waarbij o.a. handschriften bij 'printed matter' (tekstmateriaal) worden ingedeeld, en schilderijen bij 'pictorial images' worden geklasseerd (beeldmateriaal, en dus niet bij driedimensionale kunstobjecten).

We zien duidelijk de grotere achterstand bij archivalische bestanden en gedrukte materialen t.o.v. beeldmateriaal en audiovisueel materiaal. Dit verklaart deels de verschillen tussen de types instellingen in tabel 5: musea beschikken immers vooral over beeldmaterialen. De achterstand van de bibliotheken verklaart zich door de cijfers over de achterstand van gedrukte materialen die in hoofdzaak hun collecties uitmaken. Archiefinstellingen beschikken (meer dan bibliotheken) over beeldmaterialen en ook audiovisueel materiaal, wat misschien de optimistische inschatting in tabel 5 van het reeds gedigitaliseerd materiaal in archiefinstellingen voor een deel verklaart? Desondanks is de achterstand inzake archivalische bestanden enorm, zoals voor gedrukte materialen. Voor audiovisueel materiaal is de inschatting voor tabel 5 en 6 gelijkaardig: ca. 10% van de audiovisuele materialen is gedigitaliseerd.

Als we deze Vlaamse cijfers vergelijken met de globale EU-cijfers¹⁹ dan stellen we vast dat deze qua grootorde vergelijkbaar zijn, maar dat er toch een paar verschillen zijn:

- de Vlaamse cijfers voor de digitalisering van archivalische bestanden blijken wat hoger te liggen dan het EU-gemiddelde (respectievelijk 2,6% vs. 0,2%). Er stelt zich evenwel een probleem van vergelijking met de NUMERIC EU-cijfers, meer bepaald wat betreft de gehanteerde meeteenheden;²⁰
- de Vlaamse cijfers voor de digitalisering van gedrukte materialen zijn nog lager dan het EU-gemiddelde (respectievelijk 0,8% vs. 1,8%). Voor krantendigitalisering liggen de cijfers in Vlaanderen beduidend lager dan het EU-gemiddelde (3,55% vs. 6,7%). Gezien de kwetsbaarheid van kranten is een inhaaloperatie wenselijk. (Er lopen een aantal initiatieven²¹);
- de digitalisering van (statische) beeldmaterialen (o.a. foto's, schilderijen, prenten, enz.) en objecten (o.a. kunstwerken en artefacten) zou in Vlaanderen voorop liggen t.o.v. de Europese cijfers (respectievelijk 17,7% vs. 5,7% voor beeldmateriaal en 18,25% vs. 4,4% voor objecten). Er zijn dan ook heel wat beeldbanken in Vlaanderen met gedigitaliseerde foto's en digitale reproducties van schilderijen.²² Het is de vraag of dit voldoende is als verklaring, of dat ook interpretatieproblemen de cijfers hebben beïnvloed;
- voor audiovisueel materiaal zijn de Vlaamse cijfers vergelijkbaar zijn met de EU-cijfers (10,47% vs. 13,1%). (We merken op dat de Vlaamse omroepen niet aan dit onderzoek hebben deelgenomen.)

Een verdere vergelijking met de Nederlandse cijfers²³ levert een aantal boeiende inzichten op. Globaal staan de Nederlandse instellingen voorop in de digitalisering van hun collecties. Dit blijkt ondermeer uit het **aandeel reeds gedigitaliseerde materialen** in de erfgoedinstellingen (zie figuur 1). We voegen als referentie ook de cijfers voor de EU toe aan deze grafiek.

¹⁹ Numeric, Study report, p. 54

²⁰ In het NUMERIC rapport worden voor archivalische bestanden ('archive records') drie verschillende cijfers gehanteerd, gebaseerd op drie verschillende meeteenheden, zonder algemeen totaal; voor Vlaanderen beschikken we enkel over één 'totaalcijfer'.

²¹ Zie o.a. het Vlaamse krantenproject 'Abraham' (Vlaamse Erfgoedbibliotheek en partners), de digitale krantencollectie van de Erfgoedcel Ieper (Co7) (<http://www.geheugenvanieper.be>), of de krantencollectie van het D.A.D.D. (<http://aalst.courant.nu/>) Ook aan de Koninklijke Bibliotheek loopt een project krantendigitalisering.

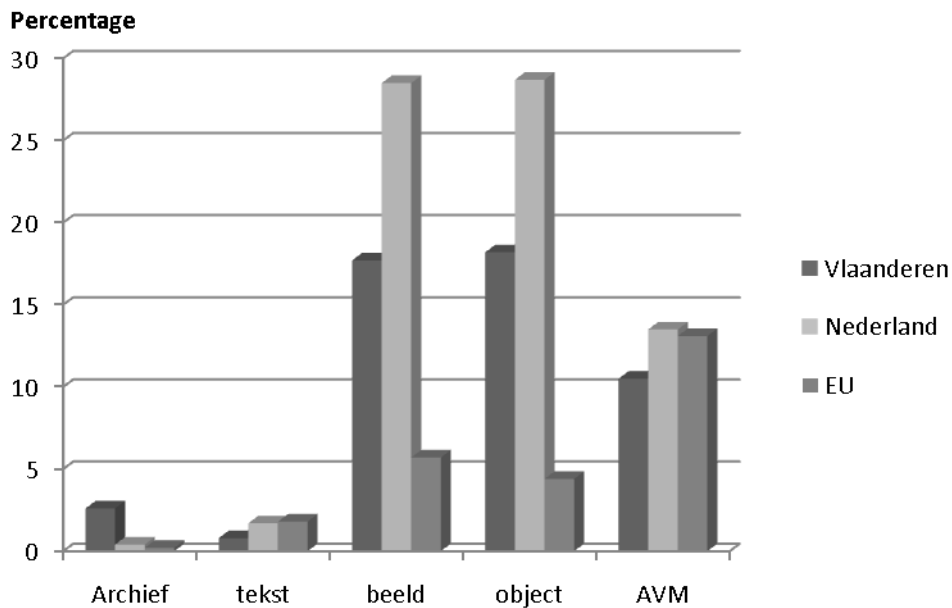
²² Bijvoorbeeld: Vlaamse Kunstcollectie, Lukasweb, beeldbanken van erfgoedcellen en van diverse andere culturele instellingen

²³ *De digitale feiten*, p. 29-33

FIGUUR 1: AANDEEL REEDS GEDIGITALISEERD (%) (VLAANDEREN, NEDERLAND, EU)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009

Bron: DEN, De digitale feiten, januari 2009

Deze cijfers zijn vooral indicatief voor de groep respondenten die meewerkten aan het onderzoek. In Nederland hebben 102 instellingen gegevens toegeleverd, in Vlaanderen ligt dat met 52 instellingen veel lager. Voor de archivalische bestanden is de vergelijkingsbasis wankel, aangezien voor Nederland er onvoldoende geldige data is ontvangen over dit type materialen, terwijl ook hier zich het probleem stelt van de gehanteerde meeteenheden²⁴ (zie hoger).

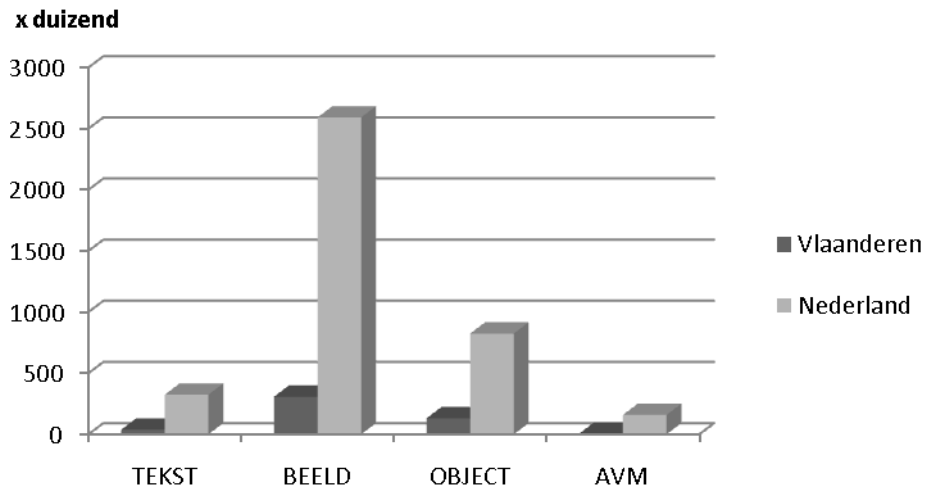
De status van de digitalisering kan ook in beeld gebracht worden in nominale aantallen per type materiaal. In onderstaande figuur vergelijken we de Vlaamse 'digitale productie' met de Nederlandse. Deze gegevens zeggen iets over de reële globale inspanningen die de voorbije jaren geleverd werden op het niveau van de massadigitalisering. De cijfers zijn vooral indicatief voor de groep van respondenten. In Nederland hebben een aantal relatief grote instellingen met omvangrijke collecties (Nationaal Archief, Koninklijke Bibliotheek, Rijksmusea, Instituut voor Beeld en Geluid, e.d.) aan het onderzoek geparticipeerd, aangevuld met een reeks kleinere instellingen. In Vlaanderen zijn de collecties van de participerende instellingen globaal genomen kleiner. Toch willen we deze cijfers niet onvermeld laten, hoe relatief ze ook zijn.

²⁴ In Nederland werd gemeten op basis van 'collecties' (macroniveau, uitgedrukt in meter), dossiers (mesoniveau) en objecten (microniveau, uitgedrukt in aantal). Voor collecties bedroeg de graad van digitalisering 0,4%. Over dossiers en objecten deed men geen uitspraak, wegens te weinig data.

FIGUUR 2: AANDEEL REEDS GEDIGITALISEERD (DUIZENDTALLEN) (VLAANDEREN EN NEDERLAND)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009

Bron: DEN, De digitale feiten, januari 2009

De verschillen zijn soms zo groot dat ze in de grafiek niet goed zichtbaar zijn. Zo is voor AVM de Nederlandse output aan gedigitaliseerd materiaal veel hoger (158.862 uur vs. 6.429 uur in Vlaanderen). (Uiteraard speelt hier de aanwezigheid van het Nederlandse Instituut voor Beeld en Geluid een rol, evenals de afwezigheid van de VRT in het Vlaamse staal.) Voor tekstmateriaal (excl. kranten en tijdschriften)²⁵ en beeldmateriaal is de achterstand van Vlaanderen tot Nederland van een grootorde van ongeveer een factor 8, voor objecten²⁶ een factor 6. Als we de Vlaamse status van digitalisering vergelijken met Nederland (De Digitale Feiten) is de Nederlandse output aan gedigitaliseerd materiaal is, alle verhoudingen in acht genomen, hoger dan in Vlaanderen. Het mag gezegd dat een aantal grote nationale instellingen (Nationaal Archief, Koninklijke Bibliotheek, Rijksmusea, Instituut voor Beeld en Geluid, e.d.) die al jaren actief digitaliseren aan het Nederlandse onderzoek hebben geparticipeerd, wat de cijfers positief beïnvloed heeft. Maar toch zijn deze resultaten indicatief voor de grote aandacht voor digitalisering in Nederland.

In hetzelfde onderdeel (vraag 33) van de NUMERIC survey werd ook gevraagd naar de digitaliseringactiviteiten waarvoor de financiële middelen ingepland zijn in de begrotingen tot 2012. Er zijn nauwelijks Vlaamse instellingen die in dit onderdeel gegevens hebben verstrekt en die dus een financiële planning (kunnen) maken voor toekomstige digitaliseringactiviteiten. De meeste Vlaamse instellingen hebben dus geen structurele voorziening in hun begroting voor digitalisering, en doen daarvoor eerder een beroep op occasionele middelen (extra middelen via

²⁵ Het aandeel 'tekst' omvat boeken, oude drukken en 'overig gedrukt materiaal', geen kranten en tijdschriften (of microfilms en –fiches). Voor **kranten** zijn onvoldoende geldige data voor Nederland (geen gegevens); voor **tijdschriften** telt Nederland in jaargangen en Vlaanderen, volgens de NUMERIC methode, in volumes. Archivalische bestanden werden ook niet weerhouden, wegens verschillen in meeteenheden en onvoldoende representatieve gegevens. Handschriften werden in het Nederlandse onderzoek niet apart geteld i.t.t. NUMERIC.

²⁶ Het aandeel 'natuurhistorische objecten' werd niet weerhouden in deze grafiek, wegens onvoldoende representatieve gegevens.

projecten, giften, een plotse opportuniteit of onvoorziene overschotten). Wat de resultaten²⁷ voor de EU betreft, worden vooral middelen voorzien voor de digitalisering van tekstmaterialen (oude drukken, boeken, kranten, tijdschriften, handschriften), vervolgens in mindere mate voor de digitalisering van film en video, en tenslotte ook van natuurhistorische objecten en artefacten.

Interessant is verder het gegeven wie de digitalisering uitvoerde, m.a.w. de verhouding tussen het intern uitgevoerd en het uitbesteed werk (vraag 16).

TABEL 7: UITVOERDER VAN DE DIGITALISERINGACTIVITEITEN (VLAANDEREN)

De digitalisering werd uitgevoerd door:

- (1) de instelling zelf (intern)
- (2) externe contractant (commerciële uitbesteding)
- (3) door een partnerinstelling (niet commerciële samenwerking)

TYPE INSTELLING	V	(1) intern Instelling	(2) extern contractant	(3) extern partner
Archiefinstelling	13	56,2%	41,9%	1,9%
Audiovisuele instelling	1	5%	75%	20%
Museum	30	72,8%	20,8%	6,4%
Bibliotheek	3	36,3%	33,3%	30,3%
Ander type	13	54,8%	41,5%	3,7%
TOTALEN	60	63%	30,9%	6,2%

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q16

Musea zouden het meest in huis (in eigen beheer) digitaliseren, terwijl bij andere instellingen ongeveer de helft uitbesteed wordt. Globaal wordt ca. een derde uitbesteed. Ook hier is de vraag welke aspecten van digitalisering hier in rekening werden genomen door de respondenten, m.a.w. hoe ze deze vraag interpreteerden.

Tenslotte werd in de NUMERIC survey ook gevraagd naar de gemiddelde digitaliseringkost per eenheid (per item, per uur, enz.). Slechts een zeer klein aantal Vlaamse respondenten heeft deze vraag beantwoord. Op het niveau van de EU bleek een zeer grote variatie in de cijfers, naargelang de gehanteerde processen en technologie of de beoogde kwaliteit. Ter informatie vermelden we hier de gemiddelde bedragen voor Vlaanderen en de EU, maar deze cijfers zijn, zeker wat Vlaanderen betreft, weinig representatief. Desondanks liggen ze in de lijn van de EU-gemiddelden, behalve dan wat ‘tekst en beeld’ en film betreft. Daar is niet onmiddellijk een verklaring voor.

²⁷ Numeric, Study report, p. 65

TABEL 8: GEMIDDELDE DIGITALISERINGKOST PER MATERIAALTYPE (VLAANDEREN, EU)

TYPE MATERIAAL	(1) EU	(2) Vlaanderen	v (VL)
Enkel beeld (per item)	2,70 €	5,90 €	12
Tekst en beeld (per pagina)	0,80 €	5,80 €	4
Enkel tekst (OCR) (per pagina)	0,50 €	0,50 €	2
Audio (per uur)	32,20 €	32,50 €	2
Film (per uur)	116,80 €	67,60 €	4
Video (per uur)	49,70 €	40,10 €	2

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q19-23-26-28

Ook in Nederland werd deze informatie opgevraagd.²⁸ Ook daar is het aantal respondenten dat antwoord gaf op deze vraag beperkt. De gegevens zijn moeilijk vergelijkbaar (geen gemiddelden, maar ranges), maar vertonen ook geen specifieke afwijkingen t.o.v. de vermelde cijfers. Uit deze cijfers blijkt eveneens dat er grote verschillen bestaan in opgegeven kostprijzen tussen de instellingen.

4.2.2.2 Gebruikte standaarden/formaten voor digitalisering

De NUMERIC survey peilt ook naar de meest gebruikte formaten om analoge materialen om te zetten naar digitale formaten (vragen 18, 21, 25, 27).²⁹ Het handelt hierbij over de hoge resolutie formaten (master files), en niet over de consultatieformaten die gebruikt worden om materialen in lagere resolutie (on line) aan te bieden voor de gebruikers.

TABEL 9: GEBRUIKTE FORMATEN DIGITALISERING VAN TEKST EN BEELD (VLAANDEREN)

TYPE FORMATEN	(1) beeld			(2) beeld en tekst			(3) tekst		
	EU	VL	v	EU	VL	v	EU	VL	v
TIFF	56,9%	61,2%	30	50,6%	43,5%	10	46,6%	33,3%	3
JPEG2000	0,7%	0%		1,7%	4,3%	1	0,5%	0%	
JPEG	31,9%	38,8%	19	26,3%	34,8%	8	19%	22,2%	2
PNG	0,2%	0%		0,6%	0%		0,5%	0%	
PDF	0,4%	0%		11,5%	17,4%	4	15,4%	44,4%	4
andere	9,8%	0%		9,5%	0%		18,1%	0%	

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q18-21

²⁸ De digitale feiten, p. 37-38

²⁹ Numeric, Study report, p. 57-58

TABEL 10: GEBRUIKTE FORMATEN DIGITALISERING VAN AV-MATERIALEN (VLAANDEREN)

TYPE FORMATEN	(1) audio			(2) film			(3) video		
	EU	VL	v	EU	VL	v	EU	VL	v
WAVE	47,3%	60%	9						
Broadcast WAVE	8,1%	0%							
AIFF	1,1%	6,7%	1						
MP3	16,7%	13,3%	2						
andere	26,9%	20%	3						
MXF				2,6%	9,1%	1	2,8%	12,5%	1
AVI				21,9%	36,4%	4	17,9%	12,5%	1
MPEG-4				15,2%	9,1%	1	17%	12,5%	1
SMIL				0,7%	0%		0%	0%	
JPEG2000				1,3%	0%		0%	0%	
andere				58,3%	45,5%	5	62,3%	62,5%	5

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q25-27

Weinig Vlaamse respondenten vulden deze gegevens in. De cijfers zijn dan ook weinig representatief voor Vlaanderen, vooral voor audiovisuele archiveringsformaten. (Waarbij het merendeel van de respondenten blijkbaar een formaat gebruikt dat niet voorzien was in de pick list van NUMERIC, ofwel een mengvorm gebruikte van verschillende formaten.) Verder zijn de cijfers relatief gelijklopend met de EU-gemiddelden. Voor statisch beeld en tekst zien we de dominantie van TIFF en JPEG en voor tekst van PDF, als meest gebruikte archiveringsformaten. Voor audiomateriaal wordt vooral WAVE gebruikt, voor film en video bestaan er nog veel verschillende archiveringsformaten. Bijna alle respondenten kiezen voor het scannen van beelden en tekstdocumenten resoluties vanaf 300dpi (dots per inch) tot 400 of maximaal 600dpi (vragen 17 en 20). Het aandeel van documenten die gescand werden met OCR-technieken (karakterherkenning) is voor de EU 19% voor documenten met tekst en beeld, en 29% voor zuivere tekstdocumenten. Er zouden nog een slordige 41 miljoen als 'image' gescande tekstpagina's wachten op een OCR-behandeling, maar volgens NUMERIC ligt het werkelijke aantal nog tien keer hoger...³⁰

4.2.3 TOEGANG TOT DIGITALE COLLECTIES/OBJECTEN

De NUMERIC survey verzamelde ook enkele meetgegevens over het toegangsbeleid van de gedigitaliseerde materialen (access policies) (vragen 15, 30, 31 en 32).³¹

³⁰ De resultaten voor Vlaanderen voor de vragen 22, 24 (aandeel OCR in digitalisering) werden niet apart overgemaakt door NUMERIC, wellicht omdat de minimale responsgraad niet werd gehaald. Zie Study report, p. 57, 3.54.

Op vraag 29 (gebruik van high-speed materiaal om AVM te digitaliseren) antwoordden bijna geen respondenten: zie Study report, p. 59, 3.59.

³¹ NUMERIC, Study report, p. 60 e.v.

TABEL 11: BESCHIKBAARHEID ONLINE CATALOGUS (VLAANDEREN)

(1) Percentage instellingen met een online catalogus

(2) Percentage van online catalogi die gedigitaliseerd materiaal onderscheiden van analogoog materiaal

TYPE INSTELLING	V TOT.	(1) online catalogus	V	(2) referentie dig. mater.	V
Archiefinstelling	13	61,5%	8	25%	2
Audiovisuele instelling	2	50%	1	G.A.	0
Museum	34	41,2%	14	7%	1
Bibliotheek	3	100%	3	100%	3
Ander type	14	42,8%	6	50%	3
TOTALEN	67	47,8%	32	28%	9

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q15.1 en 15.2

Ongeveer de helft van de instellingen die aan het onderzoek deelnamen beschikt nog niet over een online catalogus (met beschrijvingen of 'metadata' van analoge of/en digitale materialen). Een aantal instellingen beschikt wel over een geautomatiseerde catalogus, maar is dus nog niet online. Dat geldt vooral voor kleinere (museale) instellingen. Slechts een heel beperkt aandeel van de online catalogi maakt daarbij reeds onderscheid tussen het analoge en het digitale materiaal. Als we vergelijken met de cijfers voor de EU in de NUMERIC studie, dan blijkt dat ca. 65% van de EU-instellingen over een online catalogus beschikt. De Vlaamse cijfers zitten een stuk onder dit EU-gemiddelde. Er is dus nog steeds een achterstand in Vlaanderen voor de online ontsluiting van de collecties, vooral bij de museale instellingen. Bibliotheken staan overigens over het algemeen in de EU verder met de online ontsluiting dan archiefinstellingen en vooral musea of andere types organisaties. Zij hebben ook al beter de digitale bronnen in hun catalogi geïntegreerd. Een vergelijking met het Nederlandse onderzoek De Digitale Feiten³² leert dat de archiefinstellingen daar samen met de bibliotheken koploper zijn in het aanbieden van digitale beschrijvingen aan het publiek via een online catalogus. Musea in Nederland beschikken in mindere mate over een online catalogus, maar daar staat tegenover dat de meeste catalogi wel on site (in huis) consulteerbaar zijn.

³² De digitale feiten, de bijlage, p. 25-26

TABEL 12: AANDEEL V/H GEDIGITALISEERD MATERIAAL DAT ONLINE IS (VLAANDEREN, NEDERLAND, EU)

TYPE INSTELLING	V	Online VL	Online NL	Online EU
Archiefinstelling	23	10%	55%	48%
Museum	30	14%	35%	5%
Bibliotheek	3	70%	33%	70%
Ander type (1)	10	63%	-	3%
TOTALEN	53	27%	41%	20%

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q31

Bron: DEN, De digitale feiten, januari 2009

(1) De cijfers voor ander type tussen VL en EU zijn niet vergelijkbaar, wegens een andere indeling

Het zijn vooral (wetenschappelijke en nationale) bibliotheken en archiefinstellingen die in Europa succesvol zijn in het online aanbieden van digitaal materiaal aan het publiek via internet. Musea hebben hier een grote achterstand. In Vlaanderen daarentegen lijkt de achterstand zich ook te situeren bij de archiefinstellingen. Dit in tegenstelling tot Nederland waar de archiefinstellingen absolute koplopers zijn in het online aanbieden van digitale documenten, nog voor de bibliotheken (55% vs. 33% voor bibliotheken).

Er bestaan grote verschillen tussen (types van) instellingen. Dit heeft volgens het NUMERIC onderzoek ook veel te maken met de problematiek van de intellectuele eigendomsrechten. Zo worden audiovisuele archieven, omroepen en ook musea relatief gezien meer geconfronteerd met een groot aantal rechthebbenden op hun (analoog) materiaal. Daarom bieden musea dan ook globaal genomen meer digitaal materiaal aan on site (in huis, bv. op een tentoonstelling) dan online via internet. (Zie onder, tabel 13.) In Nederland bieden 68% van de musea offline digitale materialen aan binnen de muren van de instelling. Ook AV-archieven schermen hun digitaal materiaal meer af: volgens de EU-cijfers is slechts 4% van het digitaal beschikbaar materiaal bij AVM-archieven momenteel online. Het gros van de materialen is dus enkel offline (in de instelling) te consulteren, of helemaal niet te consulteren.

In 2007 zouden in Vlaanderen 522.000 unieke gebruikers online het gedigitaliseerde materiaal geconsulteerd hebben, naast zo'n drieduizendtal die offline gegevens consulteerde (vraag 32). Het betreft gegevens van slechts 21 instellingen. Het NUMERIC onderzoek rapporteert dat de cijfers van de meeste respondenten betrekking hebben op het aantal 'hits' op hun website en niet het reële aantal consultaties van online digitaal materiaal reflecteren. De cijfers – ook de Vlaamse – moeten dus zeer omzichtig behandeld worden.

TABEL 13: TOEGANGSBELEID (ACCESS POLICIES) (VLAANDEREN)

(1) gratis online toegang

(2) betalende of gedeeltelijk betalende online toegang

(3) toegang beperkt tot gebruik on site (binnen de instelling)

(4) andere

TYPE INSTELLING	(1) gratis	(2) betaal	(3) On site	(4) andere
Archiefinstelling	67% (N=8)	0%	25% (N=3)	8% (N=1)
Museum	38% (N=11)	17% (N=5)	35% (N=10)	10% (N=2)
Bibliotheek	67% (N=2)	33% (N=1)	0%	0%
Ander type	73% (N=8)	0%	9% (N=1)	18% (N=2)
TOTALEN	54% (N=29)	11% (N=6)	26% (N=14)	9% (N=5)

V: aantal valide antwoorden (totaal N = 72)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009 – Q30

Met uitzondering van de musea en de audiovisuele instellingen geven de meeste instellingen vrije toegang tot hun digitale materialen (online en/of offline toegang). Onder vrije toegang tot de 'full service' verstaat men in het onderzoek dat er geen registratie vooraf wordt gevraagd en dat toegang gratis en onbeperkt zou moeten zijn. Met betalende toegang wordt verstaan dat men moet betalen voor het geheel of een deel van de digitale collecties die worden aangeboden via een (online of offline) service. Er worden in het NUMERIC onderzoek verder geen details gevraagd over de aard van de toegang. Dit maakt de interpretatie niet gemakkelijker. Er bestaan immers ook mengvormen van toegang, met verschillende 'service levels' die deels betalend en deels gratis zijn. Voor deze nuance is evenwel in het NUMERIC onderzoek weinig ruimte. Vandaar dat wellicht een vrij groot deel van de instellingen aangegeven heeft dat zij nog een 'andere' vorm van beschikbaarstelling hanteert, omdat zij niet konden kiezen tussen een 'volledig vrije toegang' en een 'betalende toegang'. Zo zijn er instellingen die verschillende tarieven hanteren naargelang de aard van het gebruik, met onderscheid tussen commercieel en niet-commercieel gebruik. Zo bijvoorbeeld geven sommige instellingen enkel vrije toegang voor onderzoeksdoeleinden en voor onderwijs of educatie en voor bepaalde vormen van privé-gebruik. (Conform bepaalde uitzonderingsregels in de EU-richtlijnen en de nationale wetgeving m.b.t. het auteursrecht.) Niet alleen de aard van de gebruikers of het gebruik, ook de aard van de gevraagde output heeft impact op het toegangsbeleid of het service level. Toegang tot hoogwaardig beeldmateriaal en het gebruik ervan (bv. voor commercieel drukwerk) is dan betalend, terwijl het consulteren van lage resolutiebeelden gratis wordt aangeboden in dezelfde service. Sommige instellingen hebben hierover een uitgeschreven beleid, anderen beslissen ad hoc.

VLAANDEREN

In Vlaanderen geeft meer dan de helft van de instellingen onbeperkt en gratis toegang tot de digitale materialen (collecties, objecten, documenten e.d.). Een vierde onder hen beperkt de

toegang tot louter on site consultatie. Verder hanteert 11% van de instellingen een of andere vorm van betalende service voor een deel of het geheel van de collecties volgens een eigen kosten- en prijzenmodel.³³ Daarnaast geeft 9% aan nog een andere vorm van toegang te geven, wellicht een combinatie van een gratis en een betalende toegang. Details over de aard van deze services hebben we dus niet (zie hoger).

VERGELIJKING MET NEDERLAND EN HET EU-GEMIDDELDE

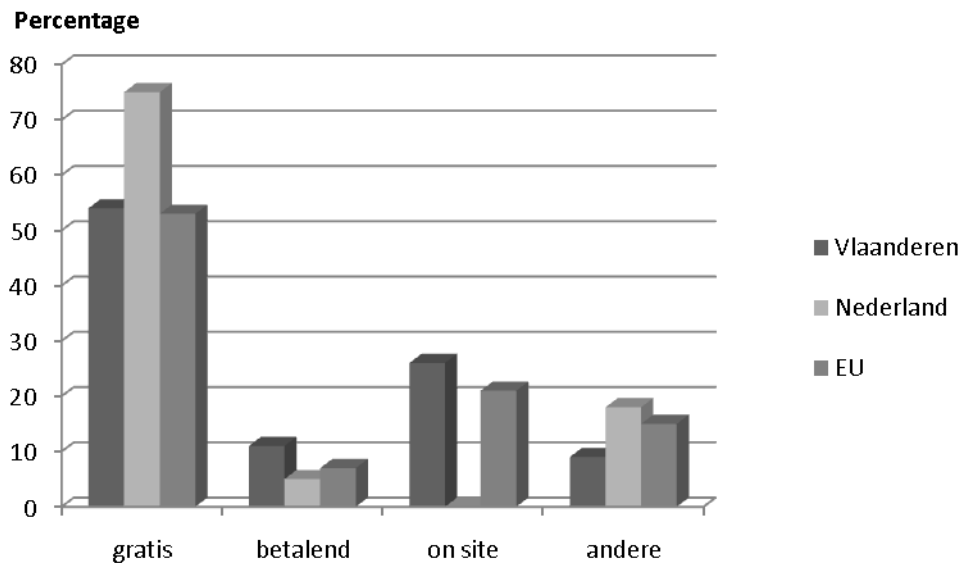
De Vlaamse cijfers worden grotendeels bevestigd door de EU-gemiddelen, terwijl Nederland radicaal voor de vrije toegang lijkt te kiezen.

³³ De cijfers voor bibliotheken zijn wat misleidend, in die zin dat het aantal bibliotheken in het staal erg beperkt is (3). Eén van deze drie (d.w.z. 33%) hanteert een betalende toegang, wat dus meer dan waarschijnlijk niet representatief is voor Vlaanderen.

FIGUUR 3: TOEGANG TOT GEDIGITALISEERDE MATERIALEN (VLAANDEREN, NEDERLAND, EU)

Bron: NUMERIC – 6/3/2009

Bron: DEN, De digitale feiten, januari 2009

In Nederland³⁴ geeft 75% (waarvan 7% na registratie) van de instellingen vrije toegang tot de digitaal gereproduceerde collecties: bij archiefinstellingen ligt dit percentage het hoogst (84%), bij bibliotheken rond het gemiddelde en bij musea het laagst (54%). Globaal liggen deze cijfers een stuk hoger dan in Vlaanderen. Slechts 5% van de Nederlandse instellingen geeft toegang tegen betaling, maar een groot aantal (18%) hanteert een ‘andere’ toegangsvorm, wellicht dus een combinatie van vrije en betalende diensten.

Uit de NUMERIC cijfers³⁵ voor de EU blijkt dat betalen voor toegang en gebruik van digitale materialen een weinig courante praktijk is. Vooral bibliotheken huldigen een vrije toegangsprincipe, met als koplopers de openbare bibliotheken. Maar globaal geeft meer dan de helft van de instellingen in de EU onbeperkt en gratis toegang tot de digitale collecties, dat is vergelijkbaar met Vlaanderen. Een goede 20% beperkt het gebruik tot on site consultatie en minder dan 10% geeft toegang tegen betaling. Vooral kunstmusea (13%), archiefinstellingen (12%), omroepen en AV-archieven (11%) hanteren een betalende toegang tot het geheel of een deel van hun service met digitale materialen. (Ook hier worden geen details gevraagd over de aard van de betalende toegang.) Musea, AV-archieven en omroepen beperken meer dan gemiddeld de toegang tot consultatie binnen de muren van de instelling (on site). Tenslotte geeft ca. 15% van de instellingen aan dat ze een of andere vorm van gemengde ‘andere’ dienstverlening bieden: “(...) a combination of the distinct policy options contained in the questionnaire.” (NUMERIC Study report, p. 60)

³⁴ De digitale feiten, de bijlage, p. 26-27

³⁵ NUMERIC, Study report, p. 60 e.v.

5 EVALUATIE EN CONCLUSIES

Het NUMERIC team formuleert een aantal ‘*lessons learned*’ over het doorlopen onderzoekstraject, en geeft enkele aanbevelingen.³⁶ We vatten ze hierna samen:

- Alhoewel er richtlijnen en instrumenten waren (sheet A) om de steekproeftrekking te begeleiden, waren er nog te grote verschillen tussen de lidstaten over de invulling van het begrip ‘relevante instellingen’. Dit heeft tot vertekening geleid van de resultaten, waardoor deze niet konden vergeleken worden op het niveau van de lidstaten of op het niveau van de types van instellingen. Desondanks stelt zich de vraag of, omwille van de grote verschillen in de organisatie van het culturele of erfgoedveld tussen de lidstaten onderling, het mogelijk is tot een meer uniforme omschrijving te komen. NUMERIC stelt zelf een omschrijving voor (p. 92, 5.20) van het begrip relevante instellingen, die in de toekomst kan worden gebruikt, en die de diversiteit van het culturele en erfgoedveld onderkent. Het mag immers niet de bedoeling zijn om variatie uit te sluiten om zo tot sluitende statistieken te komen, integendeel, het moet de bedoeling blijven ‘the real cultural sphere’ te meten;
- Het is belangrijk dat de vragenlijst in de eigen taal van de respondenten wordt aangeboden. Dit was niet voor alle lidstaten het geval. (Voor Vlaanderen was er wel een Nederlandstalige versie);
- Er ging in de bevraging nog te veel aandacht naar ‘soft data’ (o.a. de tabel met info over de kwaliteit, metadata, IPR-issues etc. van lopende digitaliseringprojecten), wat door de respondenten soms als overmatig werd ervaren. Daarom zou een toekomstige bevraging zich enkel op harde data (d.w.z. cijfermateriaal) moeten concentreren;
- Uit de survey bleek duidelijk een gebrek aan bestaande (gestandaardiseerde, internationaal afgesproken) meeteenheden voor het bepalen van de grootte van zowel analoge (fysieke) als digitale collecties. Dit kwam de kwaliteit van de verzamelde data niet ten goede. Het team raadt aan dit in de toekomstig te vereenvoudigen;
- Om het succes van een volgende survey te garanderen is een meer expliciet en sterker engagement nodig van de betrokken ministeries in de lidstaten. Dit zou de grootte en kwaliteit van de respons ten goede komen (incentives, ‘zachte dwang’);
- Een aantal landen pasten de NUMERIC survey aan hun lokale behoeften aan en soms wijzigde men daartoe de gehanteerde categorisatie en parameters in de vragenlijst. Dit bemoeilijkt uiteraard de eenvormige verwerking en de onderlinge vergelijkbaarheid, en zou vermeden moeten worden. Om dit te bereiken moet dan wel een meer gedragen framework worden ontwikkeld;
- Het toeleveren van data via bestaande statistische instrumenten die centraal opgezet worden door lidstaten kan efficiënt zijn (voor de lidstaat in kwestie) maar kan ook problemen veroorzaken voor de ‘compatibiliteit’ van de data met die van andere lidstaten en bemoeilijkt de praktische organisatie, aangezien elke lidstaat haar eigen werkmethode en procedures volgt;
- Er stelt zich een groot probleem met gehanteerde begrippen in de survey, ondanks de begeleidende toelichting. Begrippen als ‘digitalisering’ zijn immers complex: welke

³⁶ NUMERIC, Study report, p. 75-95

processen vallen hier allemaal onder, waar begint en eindigt de digitalisering van collecties? Het is belangrijk dit scherp te stellen omdat de inschatting van de voortgang en de kosten van digitalisering door de instellingen uiteraard zal afhangen van een juist begrip van wat gevraagd wordt, en dit uniform voor alle lidstaten;

- “*Simplicity is clearly of the essence*”, zo stelt het team: de slaagkans van het framework ligt in een eenvoudige survey over het volume en de kost van de digitalisering in het voorbije jaar, vergezeld van een heldere checklist. Daarom stelt het NUMERIC team een nieuwe, verkorte vragenlijst voor (zie bijlage). Deze lijst heeft ook het voordeel dat die gemakkelijker online ingevuld kan worden. Sommige lidstaten wensen evenwel juist meer gedetailleerde statistieken te verzamelen. NUMERIC stelt voor om op het Europese niveau een beperkt set van ‘headline statistics’ uniform te verzamelen, terwijl de lidstaten die dat wensen naast deze kernstatistieken aanvullende statistische gegevens kunnen verzamelen;
- Om succes te garanderen pleit het NUMERIC team er tenslotte voor dat op het Europese niveau een coördinator aangesteld wordt die het framework coördineert en faciliteert, terwijl de nationale ministeries hun verantwoordelijkheid nemen op nationaal vlak. Er zou een centrale dataverwerking moeten voorzien worden voor die lidstaten die daarop een beroep wensen te doen.

Tot slot citeren we de **eindconclusies van het NUMERIC Study report** (in het Engels), waarin alle aanbevelingen nog eens worden opgelijst (p. 96-98):

RECOMMENDATIONS AND IMPLICATIONS

“6.1 The rationale for the following recommendations has been argued throughout the report, and summarised in the previous section. We are, however, conscious that the implications of any action plan to develop the framework should be properly understood, to ensure that such a plan is sustained by adequate support from the stakeholders concerned.

6.2 We have several recommendations relating to how the process is supported in the future, and others, of a technical nature, concerned with the design of the framework. Each recommendation is denoted by a prefix letter [in square brackets].

6.3 [A] To endorse the principle of a special interest group dedicated to developing the standards and definitions for future survey activities (a standing technical group on digitization statistics). Whilst this group could meet virtually, it is important that those involved can represent the views of their respective national ministries.

6.4 There are several existing groups representing the interests of particular domains, and although these have the required expertise, it is particularly important to establish a forum which can develop the approach for all domains in concert. Furthermore, the support of agencies such as Eurostat, and the broader interest of the Institute of Statistics at UNESCO, can more efficiently engage with a crossdomain group. Given the technical nature of their agenda, a core membership of the special interest group should be considered to represent the interests of all countries.

6.5 [B] An agenda for the special interest group should be specified prior to its formation, so that it is initially constituted to effectively address the priority issues. We recommend the following focus on definitions and standards:

- Define the criteria for identifying ‘relevant’ institutions. Given the desirability of measuring progress, it is important that those institutions with collections that have not yet begun a programme of digitisation are not excluded, providing of course their materials are of significant value to the nation’s cultural heritage.
- Review the most appropriate practicable means of measuring access to digitised materials.
- Consider more suitable definitions for the other most problematic measures encountered during the study (the units for newspapers and records in archives), and inform the appropriate ISO technical group/international professional organisation accordingly.
- Develop the definition of ‘digitisation’ to include the relevant checklist of processes to be included under the heading. (This has wider implications for the management information systems of all institutions.)

6.6 [C] Provide national coordinators with a draft specification, including outline survey instruments for a short survey scheme, in order to consult on the timetable and form for updating and developing the statistical base. This consultation needs to proceed apace with the deliberations of the special interest group on digitisation statistics. The essential instruments include:

- short questionnaire;
- guidance on the identification of relevant institutions;
- specific procedures for the consistent selection of impartial and representative sample institutions to include in the survey – incorporating revisions for sheet A, the vehicle for recording relevant institutions, and the sample;
- arrangements for administering the survey online;
- checklists for the encouraging and chasing survey response.

The agreed instruments should then be described in **a newsletter** that can be circulated to **relevant cultural institutions** in each country, so that they can **prepare the required management information in advance** of any coordinated international canvass or ‘developed’ statutory return. The practicability of administering a further survey during 2009, to provide results that can be reported in 2010, to coincide with the reporting arrangements of the Member States’ Experts Group, needs to be considered in this context.

6.7 [D] Provide the facility for the principal professional associations (e.g. Conference of European National Librarians) to employ the framework survey to collect additional data that they would otherwise need to collect themselves. In such instances variations to a core questionnaire would be restricted to the type of institution represented by the specific professional group whose data needs had been incorporated by the special interest group.

6.8 [E] Advertise the potential interest that a number of national agencies have expressed in developing benchmarking initiatives among the institutions in their country. It is likely that each of these will have distinct objectives, but there are equally likely to be common elements,

providing the opportunity to design a summary specification that generates the headline data required for the Numeric framework.”

6 BIJLAGEN

6.1 REFERENTIES

EU DG Informatiemaatschappij en media:
http://ec.europa.eu/dgs/information_society/

NUMERIC: <http://www.numeric.ws>
CIPFA, *NUMERIC Study Report*, Deliverable N° 8, mei 2009

DEN, De Digitale Feiten:
<http://den.nl/ictmonitor/onderzoek/digitalefeiten>

E-cultuur, Departement CJSM, Vlaamse Gemeenschap:
<http://www.cjsm.vlaanderen.be/e-cultuur/>

Agentschap Kunsten en Erfgoed: <http://www.kunstenenerfgoed.be>

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed: <http://www.faronet.be>

6.2 VRAGENLIJST NUMERIC (NEDERLANDS)

ALGEMENE INFORMATIE

1. Naam van de instelling/organisatie
2. Soort instelling/organisatie / keuzelijst (Archief- en documentatiecentrum,
3. Land waar uw instelling zich bevindt
4. Neemt uw instelling een regionale of nationale taak op zich?
5. Uw naam (persoon die de vragenlijst invult)
6. Uw e-mailadres
7. Uw telefoonnummer of details van uw Skype-account
8. Totaal aantal VTE's (voltijds equivalent) werkzaam in uw instelling / periode
9. Jaarlijks budget waarover uw organisatie beschikt /periode
10. Aantal stafleden (in VTE) die zich met digitalisering bezig houden / periode
11. I) Heeft uw instelling een digitaliseringsplan opgemaakt?
II) Als u vraag 11 met 'Ja' beantwoordde, behandelt dit plan eveneens de lange termijnbewaring van digitale gegevens?
12. Wat is het jaarlijkse budget dat uw instelling aan digitalisering spendeert? / periode
13. Welk percentage van uw digitaliseringskost werd gefinancierd door:
I) de eigen instelling?
II) overheidsprogramma's?
III) private donaties?
IV) Andere
14. Welk percentage van uw analoge collectie(s):
I) dient NIET gedigitaliseerd te worden?
II) IS al gedigitaliseerd?
III) dient nog gedigitaliseerd TE WORDEN?
15. I) Beschikt u over een online catalogus van uw collectie(s)?
II) Indien 'Ja' op vraag 15, maakt dit document onderscheid tussen gedigitaliseerd en niet gedigitaliseerd materiaal?

BESCHRIJVING VAN DE DIGITALISERINGSACTIVITEITEN DIE REEDS UITGEVOERD WERDEN

16. Welk percentage van de digitaliseringsactiviteiten werd uitgevoerd:
I) binnenshuis?
II) in onderaanbesteding? Gelieve de derde partijen op te geven die het materiaal gedigitaliseerd hebben.
III) in samenwerking met een andere instelling? Gelieve de partners op te geven met wie u voor digitaliseringsprojecten samengewerkt hebt.

Digitalisering van beeldmateriaal: *(Foto's, schilderijen, enz..)*

17. Resolutie in dpi (dots per inch)
18. Bestandsformaat van de Master Files
19. Wat is de gemiddelde kost per beeld?

Digitalisering van tekst: *(inclusief manuscripten, drukken and microfilms)*

20. Resolutie in dpi (dots per inch)

21. Meest frequent gebruikte bestandsformaat van de Master Files:
22. Welk percentage is het resultaat van OCR?
23. Wat is de gemiddelde kost per OCR pagina's? (*inclusief de digitiseringskost*)
24. Hoeveel gedigitaliseerde 'beelden' moeten nog via OCR behandeld worden, om ze voor gebruikers toegankelijk te maken?

Digitalisering van geluid:

25. Bestandsformaat van de Master Files
26. Wat is de gemiddelde kost per uur ?

Digitalisering van video en film:

27. Bestandsformaat van de Master Files
28. Wat is de gemiddelde kost per uur ?
29. Gebruikt u high speed materiaal om A/V-collecties te digitaliseren?

Gebruik van en toegang tot digitale collecties

30. Is de toegang tot het gedigitaliseerde materiaal volledig gratis, volledig betalend of gedeeltelijk betalend?

Verhouding van het materiaal dat via internet beschikbaar is:

31. Welk percentage van gedigitaliseerd materiaal is voor het grote publiek beschikbaar via internet?
32. Hoeveel (unieke) gebruikers bezochten vorig jaar het gedigitaliseerde materiaal:
 - I) online via internet?
 - II) op een andere manier? (bv. CD-ROM/DVD binnen de instelling)
33. Gelieve een goede inschatting te maken van het in uw instelling aanwezige materiaal (zie lijst onder) en de digitaliseringsactiviteiten:

33.1 Voor de **analoge collectie**

- [1] Meeteenheid (exemplaren/items, meter, volumes, nummers, uren,...)
- [2] Totaal aantal eenheden

33.2 Voor de **digitale collectie**

- [3] Aantal gedigitaliseerde eenheden

33.3 **Geplande digitalisering**

- [4] Eenheden
- [5] Pagina's
- [6] Kostprijs (euro)

Objecten / items / materiaal in collecties:

a	Archivalische bestanden (Gelieve de meeteenheid te specificeren)
b	Zeldzame boeken
c	Andere boeken
d	Kranten

e	Tijdschriften
f	Manuscripten
g	Partituren
h	Microfiches / Microfilms
i	Kaarten
j	Foto's
k	Gravures/drukken
l	Tekeningen
m	Posters
n	Postkaarten
o	Schilderijen
p	Andere tweedimensionale objecten die nog niet vermeld zijn
q	Driedimensionale kunstwerken
r	Handgemaakte artefacten
s	Natuurlijke specimen
t	Andere objecten
u	Monumenten (<i>Vul het bijkomende formulier in als je deze rij invult</i>)
v	Film
w	Video opnames
x	Audio (muziek en andere geregistreerde geluiden)
y	Andere items die nog niet vermeld zijn

EXTRA INFORMATIE (PROJECTEN)

Geef de kwaliteit en de kwantiteit van de gedigitaliseerde inhoud (en de overeenkomstige metadata) weer zoals die in uw instelling aanwezig is.

(Deze bijkomende info kon door de respondenten ingevuld worden, maar viel buiten de survey als zodanig.)

[1] Type van het materiaal, beschrijving van de collectie

Tekst, beeld, film, geluid, muziek enz. en beschrijving van de collectie [bv. Belgische provinciale kranten 1860-1890; Franse theaterposters1900-1920].

[2] Kwantiteit en definitie

1,000 films, 2 miljoen pagina's, 20,000 boeken enz.

[3] Formaat en kwaliteit

1,000 films, 2 miljoen pagina's, 20,000 boeken enz.

[4] IPR (intellectuele rechten)

Toegangsrechten om de inhoud te gebruiken. Bv. publiek domein of licentie

[5] Huidig gebruik

Beschrijf de huidige gebruikers van de inhoud en geef aan of het materiaal via internet beschikbaar is (bv. wereldwijd voor onderzoekers, inclusief een schatting van het aantal aanvragen voor deze collectie per jaar).

[6] Bestaande metadata

Beschrijf de structuur van de metadata.

[7] Andere informatie

Indien gekend, geef dan de kostprijs van het project en andere details (de taal waarin de tekst en de metadata opgesteld zijn) weer.

Commentaar

(Vrij veld voor opmerkingen van de respondenten.)

6.3 VOORSTEL TOEKOMSTIGE, VERKORTE VRAGENLIJST NUMERIC

INVESTMENT IN DIGITISATION

1. Total expenditure on digitisation:

[i] Last year: (...) > Period: e.g. 2008/09

[ii] Current year: (...) > Period: e.g. 2009/10

2. Full-time equivalent staff engaged on digitisation projects:

Current year: (...) > Period: e.g. 2009/10

3. Cost of planned digitisation projects:

Project spend: (...) > Period: e.g. to 2011

OUTPUTS

4. Percentage of the collection that has already been digitised: (...)%

5. Volume of analogue material digitised in the last year:

[i] Pages: (...) of written / image material

[ii] Hours: (...) of audio-visual materials

[iii] Metres: (...) of archive material not included at [i]

[iv] Number: (...) of all other objects in collections

6. Volume of analogue material to be digitised in plans described at question 3:

[i] Pages: (...) of written / image material

[ii] Hours: (...) of audio-visual materials

[iii] Metres: (...) of archive material not included at [i]

[iv] Number: (...) of all other objects in collections

ACCESS TO DIGITISED MATERIAL

7. Number of user visits to access digitised materials last year:

[i] "Free" on-line: (...)

[ii] off-line (any): (...)